

Marja Geleijnse – de Wild
Aletta de Pater

Handleiding
Kleurbekennend Zorgverlenen

*Onder begeleiding van:
Denny Boogaard (Agathos)
Gert Vierwind (CHE)*

Bijschrift logo

Het logo op de voorzijde is getekend door Hettie Wemmers.

De driehoek is de triade die staat voor de verhouding tussen God, man en vrouw. In het midden staat de Psychosociale Zorgverlener (PZ'er) die intervenueert op de relaties. De PZ'er doet dat vanuit zijn verbondenheid met God en de mens. Zijn interventies staan in het teken van de hoop, die gebaseerd is op de verbondstrouw van God, uitgebeeld door de regenboog.

VOORWOORD EN VERANTWOORDING

*"Als u gearresteerd werd omdat u christen bent,
zou er dan genoeg bewijs zijn om u schuldig te verklaren?"
J.J. Poort*

Christelijke identiteit, wat is dat? Kun je dat zien? Kun je dat horen of voelen? Waar hebben we het over als we de woorden 'christelijke identiteit' uitspreken? Kun je spreken van een christelijke organisatie als een organisatie een christelijke grondslag heeft? Of is een organisatie christelijk als zij christelijke methoden gebruikt? Of wordt christelijke identiteit gevormd door christenen die op een bijbelgetrouwe wijze zorg willen verlenen? Waar gaat het om als een organisatie de naam christelijk draagt? In het onderzoeksrapport 'Kleurbekennend Zorgverlenen' hebben we geprobeerd om antwoord te geven op deze vragen. Deze antwoorden hebben geleid tot aanbevelingen en tot het schrijven van deze handleiding. Dit onderzoek hebben wij verricht, in het kader van ons afstuderen, vanuit de opleiding Maatschappelijk Werk en Dienstverlening aan de Christelijke Hogeschool Ede.

Deze handleiding hebben we geschreven om de Psychosociale Zorgverleners(PZ'er) houvast te bieden om hun hulpverlening op christelijke wijze vorm te geven. De handleiding zet aan tot bezinning op bijbelse waarden die ten grondslag liggen aan wie ze zijn als christen, wat ze doen en hoe ze het doen (hoofdstuk 2). Van daaruit stimuleren we in deze handleiding bezinning op de bijbelse waarden van het huwelijk (hoofdstuk 3). We bieden in dit huwelijksdeel geen specifieke expertise op de verschillende huwelijksgebieden. Ook filosoferen we niet over het goede huwelijk. Filosoferen heeft geen vast vertrekpunt maar vindt haar uitgangspunt in de rede en zal nooit pretenderen het definitieve antwoord te hebben. Wij geloven wel dat er definitieve antwoorden zijn, maar dat deze antwoorden moeilijk te praktiseren zijn in de gebrokenheid van deze wereld. Het huwelijksdeel is de neerslag van een zoektocht naar wat de Bijbel zegt over wat goed is in een huwelijksrelatie. We hebben het geschreven als een objectieve standaard met als vertrekpunt de Bijbel (objectief heeft hier als betekenis dat er een norm buiten onszelf bestaat over wat een goed huwelijk is). Deze objectieve standaard is een ideaalmodel dat nastrevenswaardig is omdat het gebaseerd is op de uitgangspunten van de Auteur van het huwelijk. We adviseren om het huwelijksdeel standaard aan te bieden als een getrouwde cliënt zich aanmeldt.

We hebben met veel interesse en plezier aan deze handleiding gewerkt. Regelmatig kwamen we voor moeilijke dilemma's te staan, waar we in afhankelijkheid van God onze keuzes in mochten maken. We spreken onze dank uit naar Denny Boogaard van Agathos en Gert Vierwind van de Christelijke Hogeschool Ede die ons met hun stimulerende begeleiding terzijde hebben gestaan. Ook danken wij mw J. Wemmers-Boer en dhr. B. Geleijnse voor het corrigeren van de tekst. We hopen dat we met deze handleiding het management van Agathos en de PZ'ers een handreiking geven voor de concretisering van de christelijke identiteit. Het onderwerp moet levend en voortdurend in beweging blijven omdat het niet gaat over een statisch document wat aan een keurmerk moet voldoen, maar het gaat om iets wat dagelijks terugkomt op de werkvloer. Dagelijks hebben de PZ'ers met cliënten te maken en dagelijks staan zij weer voor de vraag: wie ben ik als christenhulpverlener tegenover de cliënt en wat bied ik hen aan vanuit mijn christelijke overtuiging?

Marja Geleijnse – de Wild
Aletta de Pater
Rotterdam, mei 2008

ALGEMENE GEBRUIKERSHANDLEIDING

Doel

- Hoofdstuk 1: achtergrondinformatie voor hoofdstuk 2 en 3
- Hoofdstuk 2: bezinning op de bijbelse waarden van christelijke hulpverlening.
- Hoofdstuk 3: bezinning op de bijbelse waarden van het huwelijk.

Gebruiksaanwijzing

- Hoofdstuk 1 geeft achtergrondinformatie over de opbouw en het ontstaan van hoofdstuk 2 en 3. Het is niet noodzakelijk om dit hoofdstuk door te nemen als je de handleiding praktisch wil gaan gebruiken. Toch zal het je houvast geven als je kennis genomen hebt van dit hoofdstuk.
- Hoofdstuk 2: dit praktische deel is gericht op de PZ'er als moreel beroepspersoon. Het is individueel, in de subgroep en in het groot team overleg te gebruiken.
- Hoofdstuk 3: dit praktische deel gaat over hulpverlening aan echtparen. Het verdient aanbeveling om dit praktische deel aan te bieden bij hulpverlening aan iedere gehuwde cliënt. Het kan dan als een 6-gesprekken-model aangeboden worden naast de individuele hulpverlening die geboden wordt.

Inhoudsopgave	
VOORWOORD EN VERANTWOORDING	3
ALGEMENE GEBRUIKERSHANDLEIDING	4
<i>THEORETISCH DEEL</i>	6
HOOFDSTUK 1 – ACHTERGRONDINFORMATIE	7
METAFOOR	7
1.1 TUIN	8
1.2 HEIPALEN	8
1.3 FUNDAMENT	8
1.4 BEGANE GROND: DE PZ'ER ALS MOREEL BEROEPSPERSON	9
1.5 EERSTE VERDIEPING: HULPVERLENING AAN ECHTPAREN	9
1.6 VERVALLEN HUT: DE PRAKTIJK	10
1.7 UITSCHUIFBRUG: VERANTWOORD HANDELEN	10
<i>PRAKTISCH DEEL</i>	14
HOOFDSTUK 2 – DE PZ'ER ALS MOREEL BEROEPSPERSON	15
A. GEBRUIKERSHANDLEIDING	15
A.1 HET GESPREK IN DE ORGANISATIE	16
A.2 HOUDINGSASPECTEN	19
A.3 VERANTWOORD HANDELEN	25
HOOFDSTUK 3 – HULPVERLENING AAN ECHTPAREN	28
B. GEBRUIKERS HANDLEIDING	28
B.1 DOEL VAN HET HUWELIJK	30
B.2 ROL- EN TAAKVERDELING	35
B.3 COMMUNICATIE	39
B.4 SEKSUALITEIT	47
B.5 SOCIAAL NETWERK	53
B.6 FINANCIËN	58
AANBEVELINGEN	66
AANBEVOLEN LITERATUUR	67
LITERATUURLIJST	69

THEORETISCH DEEL

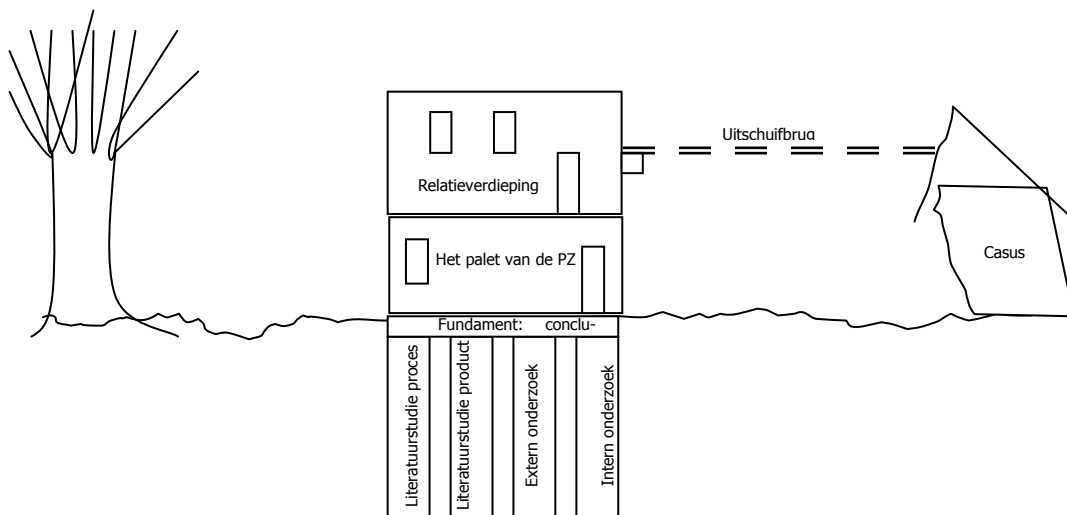
HOOFDSTUK 1 – ACHTERGRONDINFORMATIE

METAFOOR

Arkie en Miep begeven zich onderzoekend in een grote tuin. De tuin heeft een drassige moerasgrond, waar het gevaarlijk is om te lopen. Eén sterke boom heeft zich geworteld in de tuin. Het valt op dat de werkers dicht bij deze boom in de buurt blijven. Als ze goed kijken naar de boom zien ze een stevige stam met prachtige takken. Met verschillende soorten technieken zijn de werkers in staat geweest om deze veelkleurige boom neer te zetten. Allerlei technieken en toch één boom. De werkers lopen zoekend om de boom heen. Het is net alsof ze heel voorzichtig lopen, ze lopen niet met stevige tred. Wel gaan ze allemaal één richting uit. De werkers kijken achterom en Arkie en Miep zien een vragende blik in hun ogen 'ga ik wel goed?' Ze draaien zich weer om en lopen zoekend verder. In de verte staat er iets in de tuin. Als ze goed kijken, zien ze dat het een huis moet zijn. Het is scheef gezakt, het dak is er half af gewaaid. De werkers lijken allemaal in de richting van dat huis te willen. Maar de weg is erg moeilijk over het haast onbegaanbare moerasgebied.

Arkie en Miep bedenken zich niet langer. Ze gaan direct aan de slag om een plan te bedenken om deze werkers te helpen. Hoe kunnen ze bij dat huis komen en hoe kunnen zij de mensen in dat huis het beste helpen? Het eerste idee is: grond onder de voeten. Om dit te bewerken moet er geheid worden. Daarna kan er een fundament gelegd worden. Als dat er eenmaal ligt kunnen we een huis bouwen voor de werkers. Dan hebben de werkers in ieder geval iets om vanuit te vertrekken. Daarna kunnen we bedenken hoe we vanuit dit huis, of beter gezegd deze flat, een brug kunnen bouwen naar al die vervallen hutten.

Arkie en Miep gaan aan de slag. Ze duiken met de neuzen in de boeken en doen bij anderen en bij de werkers ervaring op hoe ze grond onder hun voeten moeten krijgen. Vier heipalen moeten er geslagen worden, daarna het fundament leggen en een verdieping bouwen. We moeten bruggen van verschillende lengtes hebben om alle huisjes te kunnen bereiken. Hoe verder de huisjes van de flat af staan, hoe langer de weg is die de werkers moeten bewandelen en hoe meer ze onderweg moeten laten staan om toch nog bij de huisjes te kunnen komen. Dit kan betekenen dat de werkers uiteindelijk al het meubilair uit de relatieverdieping onderweg los moeten laten, om tenslotte alleen de mensen uit de vervallen hut te kunnen redden.

1.1 TUIN

De tuin geeft het gebied weer waarin de christelijke identiteit vorm gegeven moet worden. Op het gebied van praktische identiteit zijn er veel onduidelijkheden en onzekerheden. Er wordt gewerkt aan een identiteitsnota. Hierdoor zal er vanuit het management meer visie op papier komen. Er zijn geen visiedocumenten over ethische dilemma's binnen de psychosociale zorgverlening. Deze grond is voor ons dus moeilijk te betreden.

1.2 HEIPALEN

Dit heeft ons gebracht tot de keuze om te gaan heien. We ervoeren het als noodzaak om bodem onder onze voeten te hebben voordat we iets zouden kunnen bouwen. Hoewel we regelmatig tegen het dilemma aan liepen dat het maken van een bodem taken van het management zouden moeten zijn, hebben we zelf vier heipalen geslagen om uiteindelijk te kunnen gaan bouwen:

1. Een literatuurstudie over het proces van concretisering van identiteit: *de werknemers moeten de formele visie van Agathos delen en die vanuit een levend geloof gestalte willen geven, wil er draagvlak zijn op de werkvloer. Dit draagvlak is nodig om identiteit concreet vorm te kunnen geven. Wat een werker zelf niet heeft kan hij ook niet doorgeven aan een cliënt.* Figuur 1.1 Metafoor in beeld
2. Een literatuurstudie over het te ontwikkelen product (gericht op huwelijksrelaties): hiervoor gebruiken we literatuur die bijbelse richtlijnen voor praktisch gebruik weergeven. Dit helpt om de brug te bouwen tussen visie en praktijk, tussen plichtethiek en situatie-ethiek. Tussen de letter van de wet en de meer herderlijke psycho-pastorale zorg.
3. Extern onderzoek: werkers uit andere instellingen delen de ervaring dat het moeilijk is een nieuwe, of opnieuw beschreven visie te implementeren zodat hij breed gedragen wordt door de organisatie en door de werkvloer. Christelijke identiteit dient in de eerste plaats zichtbaar te worden in de houding van de hulpverlener. De Bijbel biedt ons een enorme rijkdom als het gaat om het omgaan met psychische problemen.
4. Intern onderzoek: het thema 'geloof en hulpverlening' leeft zeer onder de werkers die betrokken waren bij ons onderzoek. Tegelijk blijkt ook dat er verschillend gedacht wordt over hoe dit in het werkveld vorm zou moeten krijgen. Toch zijn ze allen van mening dat ze bijbelgetrouw hulp willen verlenen. En dat als we bijbelgetrouw (dat is theocentrisch) willen werken, we alles wat we doen, willen kunnen verantwoorden vanuit de Bijbel. Een ding is in ieder geval helder: er moet meer duidelijkheid komen over wat christelijke identiteit binnen Agathos is en welke ruimte dit biedt aan de PZ'ers. PZ'ers hebben behoefte aan een handleiding die hen houvast kan bieden in de hulpverleningspraktijk, voornamelijk wanneer ze keuzes moeten maken in ethische dilemma's.

1.3 FUNDAMENT

Nadat we de tuin en de vier heipalen neergezet hebben, hebben we het fundament gelegd. Dit fundament zijn onze keuzes die we maken voor de uitgangssituatie. Op basis van de vier heipalen maken we de keuze voor een model van integratie van geloof en hulpverlening.

Integratie geloof en hulpverlening: Deze conclusies onderbouwen onze keuze voor het louteringsmodel. In dit model wordt de Bijbel als actief uitgangspunt genomen, waardoor alle seculiere input gelouterd wordt. In deze handleiding gebruiken wij dit model niet om allerlei seculiere theorieën te toetsen en te hervormen. Wij gebruiken dit model als uitgangspunt en gebruiken literatuur die aansluit bij dit model. Ook hebben we de keuze gemaakt om het bijbelse mensbeeld te hanteren dat Agathos verwoordt heeft in de identiteitsnota 2008.

1.4 BEGANE GROND: DE PZ'ER ALS MOREEL BEROEPSPERSOON

Op het fundament trekken we muren op voor de PZ'er. De houding van de PZ'er is de basis om christelijke identiteit vorm te kunnen geven bij specifieke problematiek. De persoonlijke relatie van de PZ'er met God dient het startpunt te zijn van de overige relaties. Centraal moet staan: de navolging van Christus. De PZ'er dient persoonlijk te leven naar Gods Woord. Deze houding van de hulpverlener heeft altijd uitwerking op de hulpverlening.

Uit ons onderzoek blijkt dat de vraag waar de hulpverlener zelf staat het belangrijkste is voor de 'christelijke' identiteit. Als je een christelijke grondslag of visie wilt concretiseren, moet je niet in de eerste plaats bij protocollen en methodieken beginnen. Bij het woord 'christelijk' gaat het in de eerste plaats om: wie is de hulpverlener? Christelijke hulpverlening staat of valt met het eigen geloof. Een hulpverlener die geen christen is kan niet als christen hulp verlenen. Hier gaat het dus om de 'houding' van de hulpverlener. Wat hij zelf niet heeft kan hij ook niet doorgeven aan een cliënt. Christelijk hulpverlenen betekent dat je als persoon christen bent en drager van de christelijke waarden. Je houding is gebaseerd op en gevormd door bijbelse principes zoals het geloof in God als de Geneesheer, oprechtheid, spreken van waarheid, het zoeken naar het hart van de ander en het handelen uit liefde. Christen 'zijn' is de belangrijke voorwaarde om een christelijke identiteit vorm te kunnen geven op de werkvloer. Als men vanuit een christelijke houding hulp wil verlenen, kan er met behulp van ondersteunend materiaal vorm gegeven worden aan de uitvoering van christelijk ethisch beleid.

1.5 EERSTE VERDIEPING: HULPVERLENING AAN ECHTPAREN

Op de begane grond, bouwen we een eerste etage. Deze verdieping is hoofdstuk 3 van deze handleiding, welke gaat over de huwelijksrelatie. We noemen het geen huis, maar een eerste etage op de begane grond, omdat we het bouwen in de verwachting dat er in de toekomst verdiepingen opgebouwd zullen worden, zoals een handleiding over de ouder-kind-relatie.

1.5.1 IDEEAALMODEL

De handleiding die wij in hoofdstuk 3 geven is een ideaalmodel. Hierbij hebben we literatuur gebruikt van schrijvers die al geprobeerd hebben om vanuit de Bijbel hét ideaalmodel van het huwelijk te beschrijven.

In het bouwen van deze etage filosoferen wij niet zo zeer over wat goed is in een huwelijksrelatie. Filosoferen heeft geen vast vertrekpunt maar vindt haar uitgangspunt in de rede en zal nooit pretenderen het definitieve antwoord te hebben. Wij geloven wel dat er definitieve antwoorden zijn, maar dat deze antwoorden moeilijk te praktiseren zijn in de gebrokenheid van deze wereld. Toch willen wij vanuit het christelijke geloof onderzoeken en beschrijven wat ons uitgangspunt (de Bijbel) zegt over wat goed is in een huwelijksrelatie. Dit betekent dat wij willen ontdekken wat God zegt over het goede huwelijk in plaats van dat wij er vanuit gaan dat de mens voor zichzelf kan bepalen hoe een huwelijk goed zou moeten functioneren. Wij willen de antwoorden die wij vinden beschrijven als een objectieve standaard met als vertrekpunt de Bijbel. Objectief heeft hier als betekenis dat er dus een norm buiten onszelf bestaat over wat een goed huwelijk is.

De beschrijving van de objectieve standaard is een ideaalmodel. Dit betekent dat in dit model wordt beschreven wat nastrevenswaardig is, omdat dit als beste voor het huwelijk wordt gezien. Marcel Sarot (1997) stelt dat een ideaal dat nagestreefd dient te worden, twee zaken impliceert: een ideaal moet ook werkelijk praktisch nagestreefd kunnen worden en het hoeft nog niet actueel te zijn. Hoewel een ideaalmodel nog geen actualiteit is in een gebroken werkelijkheid, kan het al wel invloed hebben op het wankele huwelijk, doordat het ideaalbeeld trekt aan het wankele huwelijk. Het ideaalbeeld kan ook vergeleken worden met de plichtethiek.

1.5.2 VERANTWOORDING KEUZES VAN ONDERWERPEN

In het ideaalmodel beschrijven we verschillende onderwerpen. Door literatuurstudie en interne interviews zijn we tot keuzes van onderwerpen gekomen. De onderstaande onderwerpen (zie figuur 2.1) werden regelmatig genoemd in de interne interviews. Ook in de werkboeken voor huwelijksrelaties die wij nagezocht hebben zijn dit de meest voorkomende onderwerpen. Als inleidend en overkoepelend onderwerp beschrijven wij het doel van het huwelijk. Hierin zullen we aandacht besteden aan de verbondsvisie op het huwelijk en de triade: verhouding tussen God, man en vrouw. Vanuit dit overkoepelende onderwerp behandelen we 5 deelgebieden: rol- en taakverdeling, communicatie, seksualiteit, sociaal netwerk en financiën.

Doel van het huwelijk				
1		2		3
Rol- en taakverdeling		Communicatie		Seksualiteit
				4
				Sociaal netwerk
				5
				Financiën

Figuur 1.2 Ideaalmodel relatieverdieping

1.6 VERVALLEN HUT: DE PRAKTIJK

De praktijk blijkt vaak een heel eind van het ideaalmodel af te staan. De praktijk staat in het teken van de gebrokenheid van deze wereld. En als we de praktijk vergelijken met de prachtige verdieping van het ideaalmodel, is het een vervallen hut die scheef gezakt en gehavend is, een wereld van verschil met de relatieverdieping. De uitdaging voor de PZ'er ligt daarin, om die hut zo veel mogelijk te gaan laten lijken op de prachtige relatieverdieping, het ideaalmodel. Maar nu de vraag: hoe doe je dat?

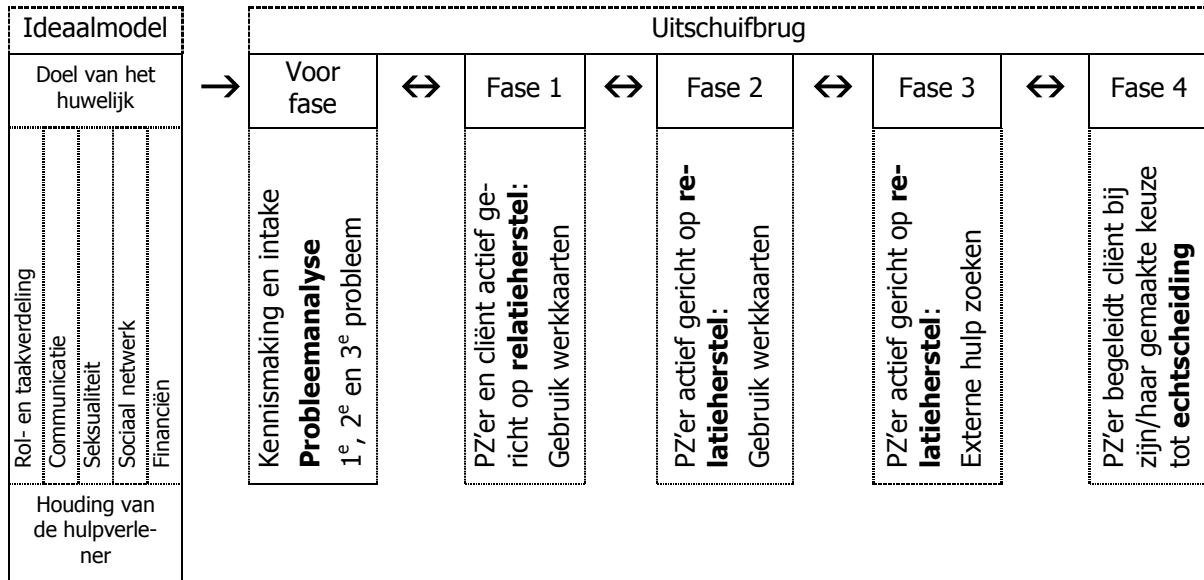
1.7 UITSCHUIFBRUG: VERANTWOORD HANDELEN

Hoe kom je als PZ'er vanuit het ideaalmodel bij de praktijk? Hier proberen we in deze handleiding een antwoord op te geven. Om bij de metafoer te blijven: we bouwen een brug van het ideaalmodel naar de casus, van de prachtige etage naar de vervallen hut. De praktijk moet bij het ideaalmodel gebracht worden, zodat de huidige praktijk kan zien waar het heen moet. Maar soms staat de praktijk (de vervallen hut) zo ver bij het ideaalmodel vandaan, dat de zorgverlener onderweg steeds meer los moet laten van het ideaalmodel om nog maar enige invloed uit te oefenen op de gebroken werkelijkheid. Omdat de hutten (de verschillende casussen) op zeer verschillende afstanden staan van het ideaalmodel, hebben we een uitschuifstelsel bedacht voor de brug. Met vier uitschuifmogelijkheden moeten alle hutten te bereiken zijn om hulp te kunnen bieden.

Aan het einde van de brug, in het vierde uitschuifstuk, kan je alleen nog maar handelen vanuit de gevolgenethiek. Dit betekent dat je dan helpt keuzes maken op basis van het wegstrepen van de meest schadelijke gevolgen.

1.7.1 VERANTWOORDING VAN DE FASEN

Onze fasegerichte brugmethode is gebaseerd op het basismodel voor methodisch werken van Snelen (2007). Zijn model geeft ruimte voor het gebruik van referentie kaders (ideaalmodellen) in de hulpverlening. De fasen die volgen vanuit het ideaalmodel kunnen zowel cyclisch als lineair doorlopen worden (zie figuur 2.2), In het cyclische gebruik gaat men naar een vorige of volgende fase zodat uiteindelijk toch het beoogde doel, de herstelde relatie, behaald wordt. Maar als het nodig is dat alle fasen lineair doorlopen worden, komt men uiteindelijk in de fase waarin de cliënt de keuze zou kunnen maken voor echtscheiding.

Figuur 1.3 Fasegericht werken

1.7.2 FASES

De uitschuifbrug van het ideaalmodel naar de praktijk heeft 4 fasen na een voorfase. Fasen 1, 2 en 3 geven nog hoop voor herstel van de relatie. Fase 4 is de fase waarbij met gevolgenethiek gekeken moet worden hoe te handelen zodat de gevolgen het minst erg zijn voor de betrokken personen.

Voorfase

Deze fase omvat de kennismaking, intake en de periode van probleemanalyse. Deze fase, de observatieperiode, mag 6 weken duren. Het is de bedoeling dat in deze fase helder wordt wat er achter het aanmeldingsprobleem zit. Omdat cliënten op basis van relationele problemen geen indicatie krijgen om psychosociale zorg te ontvangen, zal het aanmeldingsprobleem nooit een specifiek relationeel probleem zijn. Maar vaak zal blijken dat achter het aanmeldingsprobleem, problemen in de relationele sfeer liggen.

De Vries en Bouwkamp (1992) maken een onderscheid in drie soorten problemen.

1^e probleem: het aanmeldingsprobleem is het eerste probleem. Achter het aanmeldingsprobleem gaat vaak een tweede probleem schuil.

2^e probleem: dit probleem is het probleem van de echtgenoten en familie die niet weten hoe zij de geïdentificeerde cliënt kunnen helpen.

3^e probleem: dit is het probleem dat de cliënt en de omgeving niet weten hoe zij zo met elkaar om kunnen gaan dat de individuele en relationele problemen hanteerbaar worden of verdwijnen.

Volgens De Vries en Bouwkamp (1992) hebben deze drie problemen allen invloed op het ontstaan en de instandhouding van de problemen. Daarom dient de hulpverlener alle drie de problemen aandacht te geven. Zij stellen zelfs dat de hulpverlening pas geslaagd is als het derde probleem opgelost is.

Casus

Janneke is getrouwd met Wim. Samen hebben ze zes kinderen. Janneke vindt dat ze er helemaal alleen voorstaat in het huishouden, de zorg voor de kinderen en de opvoeding. Ze vindt geen gehoor bij Wim en het zorgt voor ruzie en spanning in de relatie. Janneke wordt depressief en klopt aan bij de hulpverlening. Bij de intake meldt ze dat ze het huishouden niet meer op orde krijgt. Het is chaotisch in haar hoofd en ze vraagt hulp bij het structureren van haar huishouden en dagindeling.

- 1^e probleem: chaotisch huishouden en depressiviteit.
- 2^e probleem: Wim weet niet hoe hij Janneke kan helpen bij haar chaotische huishouden.
- 3^e probleem: Janneke vindt geen gehoor bij Wim en hij vindt het moeilijk om met haar depressiviteit om te gaan. Na onderzoek blijkt dat het echtpaar nog nooit goed heeft nagedacht over verdeling van taken en verantwoordelijkheden. De taakverdeling heeft zich automatisch zo ontwikkeld met het groeien van het gezin, waardoor een patroon is ontstaan dat nu moeilijk bespreekbaar is.

Vanuit de voorfase, waarin de probleemanalyse helder geworden is, maakt de PZ'er een keuze om in te steken op fase 1, 2 of 3. Vanuit de gekozen fase worden doelen geformuleerd, de strategie bepaald en de probleemspecifieke interventies uitgevoerd. Na deze drie stappen vindt er een evaluatie plaats, waarin bepaald wordt of de doelen bereikt zijn, of de fase opnieuw doorlopen moet worden, of men terug kan naar een vorige fase of dat men vooruit moet naar de volgende fase.

Fase 1

In deze fase ziet zowel de cliënt als de PZ'er mogelijkheden voor verbetering of herstel van de relatie. Dit herstel zien zij als noodzakelijk voor het volledig kunnen welslagen van de hulpverlening. De hulpverlening zal twee sporen hebben, waarbij enerzijds gewerkt wordt aan het aanmeldingsprobleem en anderzijds zal de PZ'er insteken op de relatie. Naar aanleiding van het aanmeldingsprobleem zal de PZ'er het inzicht van de cliënt vergroten, over zijn invloed op het probleem en mogelijkheden aanreiken om het individuele gedrag te veranderen. Op het tweede spoor steekt de PZ'er in op de relatie. De PZ'er biedt de echtgenoot handvatten om adequater met de cliënt om te gaan en hij stimuleert investering in de huwelijksrelatie zodat deze weer voldoening geeft en voldoende draagvlak biedt voor de problemen. Hierbij worden de werkkaarten gebruikt uit de bijlage.

Fase 2

In deze fase ziet de PZ'er nog steeds noodzaak en mogelijkheden voor verbetering of herstel. De cliënt ziet dit niet meer en is weinig gemotiveerd. In deze fase is het motiveren van de cliënt, hem helpen geloof te hebben in herstel een belangrijke bijdrage van de hulpverlener. Als de cliënt weer gemotiveerd raakt zal dit gevolgen hebben voor het hele systeem. Bij voldoende opbouw van motivatie gaat de PZ'er terug naar fase 1. Bij onvoldoende versterking van de motivatie gaat de PZ'er door naar fase 3.

Fase 3

In deze fase kunnen er twee redenen zijn waardoor het voor de PZ'er niet mogelijk is om aan de relatie te werken. De eerste reden is dat het echtpaar volledig gedemotiveerd is. De tweede reden is dat er noodzakelijk een onderscheid gemaakt moet worden in de hulpverlening aan de individuele cliënt en aan het echtpaar. De PZ'er blijft gericht op herstel van de relatie, hoewel hij zelf geen relatiegesprekken meer uitvoert. In deze fase wordt in samenspraak met het echtpaar en de huisarts (voor verwijzing) contact gezocht met externe hulpverleners. Mogelijkheden voor hulpverlening voor gedemotiveerde cliënten, zijn onder andere relatie therapie of contextuele therapie. Als het gaat om noodzakelijke scheiding van de hulpverlening zou maatschappelijk werk ook voldoende kunnen zijn. Als het de PZ'er niet lukt om het echtpaar hiervoor te motiveren stapt de PZ'er over naar fase 4.

Fase 4

Deze fase is het moment dat de cliënt de keuze maakt hoe hij verder wil, nu relatieherstel geen reële optie meer lijkt te zijn. De PZ'er (met evt. externe hulpverlening) kan dus niet meer actief gericht zijn op herstel van de relatie, hoewel hij nog wel hulp verleent in deze situatie. Daarom staat hij de cliënt terzijde in zijn keuzes, en weegt de belangen van de betrokkenen af. Hij zal in deze fase rede-

neren vanuit de gevolgenethiek, en voornamelijk gericht zijn op het welzijn van de kinderen. Hij kijkt met de cliënt wat de gevolgen zijn van de keuzes die de cliënt wil maken. Dit betekent dat de PZ'er de cliënt in deze fase kan begeleiden bij een scheiding van tafel en bed of een definitieve scheiding. De cliënt neemt zelf verantwoordelijkheid voor deze keuze. De PZ'er zet niet actief aan tot echtscheiding, maar begeleidt de cliënt in zijn keuze. Hoewel Agathos volledig gericht is op behoud van relaties en geen voorstander is van echtscheiding wordt deze begeleiding wel gegeven met het oog op de bescherming van de zwakste schakel(s). Om in deze fase terecht te komen is het wel voorwaarde dat fase 1, 2 en 3 van de brug doorlopen zijn. Men begint vanuit de intake nooit meteen in fase 4. De hulpverlening die uiteindelijk tot een scheiding leidt is op deze manier door de PZ'er goed te legitimeren. De PZ'er kan zo de cliënt ook gelegitimeerd blijven begeleiden in het proces van de scheiding.

Van groot belang is dat de PZ'er in deze fase goed overleg heeft met de senior coach van Agathos.

PRAKTISCH DEEL

HOOFDSTUK 2 – DE PZ'ER ALS MOREEL BEROEPSPERSON

A. GEBRUIKERSHANDLEIDING

In dit hoofdstuk geven we een beschrijving van de begane grond. We werpen vanuit bijbels perspectief licht op enkele aspecten die te maken hebben met de houding van de PZ'er. Deze houding is een voorwaarde om daarna vanuit het ideaalmodel te kunnen werken. De beschrijving van de houding van de PZ'er hebben we onderverdeeld in:

A.1 HET GESPREK IN DE ORGANISATIE

A.2 HOUDINGSASPECTEN

A.3 VERANTWOORD HANDELEN

Elk deel bestaat weer uit drie onderdelen. Het begint met een instructie voor de PZ'er. De instructie is bedoeld als gebruiksaanwijzing voor hoe je de werkkaarten kunt gebruiken. Dan volgt er een kaart met theorie over het onderwerp. Dit is een korte introductie. We zullen regelmatig verwijzen naar literatuur om je verder in het onderdeel te verdiepen. Als derde heeft elk onderdeel één of meerdere werkkaarten. Deze kaarten zijn praktisch te gebruiken. Zodra je de instructie weet en de theorie kent zijn de werkkaarten voldoende om in de praktijk te gebruiken.

A.1 HET GESPREK IN DE ORGANISATIE

INSTRUCTIE

Om als organisatie een christelijke identiteit te kunnen waarborgen is een blijvend gesprek nodig over de ethiek en de moraal. De christelijke identiteit gaat niet alleen over jouw houding in een specifieke cliëntsituatie (A.2), maar over het totaal aan ethische kwesties die je in alle facetten van de organisatie tegen komt. Als PZ'er vertrek je vanuit een ideaalmodel waarin de christelijke identiteit beschreven is. Dit ideaalmodel moet geen statisch papieren document zijn, maar levend en blijvend in beweging. Daarom is het nodig dat je als PZ'er het gesprek aan blijft gaan in de organisatie. Om hierin een handreiking te geven kun je als team de onderstaande stappen ondernemen:

Gebruik in het Rayon tijdens een GTO

(Groot Team Overleg vindt 1 x per maand plaats)

Vorbereiding voorzitter

De voorzitter van de vergadering neemt de theorie van A.1. goed door. De voorzitter dient meer achtergrondinformatie te hebben dan alleen deze theorie. Hiervoor kan de voorzitter zich verdiepen in de hoofdstukken 2, 5.3 en 6.1.4 van het onderzoeksrapport 'Kleurbekennend Zorgverlenen'.

Groot team overleg

1. Geef tijdens de bijeenkomst alle PZ'ers een kopie van werkkaart A.1.
2. Leg het doel van de bijeenkomst uit: de deskundigheid en de mening van de PZ'ers dient aangescherpt te worden op het gebied van christelijke identiteit. Ook wordt de PZ'er aangezet om na te denken over de integratie van geloof en hulpverlening.
3. Geef uitleg over de 4 criteria die in de theorie van dit deel beschreven staan.
4. Vraag de PZ'ers om individueel de eerste vragen te beantwoorden.
5. Bespreek de stellingen om de mening van de PZ'ers te peilen over de wijze waarop geloof en hulpverlening volgens hen geïntegreerd worden. Per stelling peil je de meningen wie voor en wie tegen zijn. Daarna kun je de voor en tegenstanders groeperen. De groepen krijgen 5 minuten om hun argumenten voor te bereiden. Daarna wordt er 10 minuten per stelling gediscussieerd. Geef de instructie dat ze argumenten gebruiken waar ze werkelijk achter staan en niet de mogelijke argumentatie van buitenstaanders om uiteindelijk de discussie te winnen.
6. Heb als discussieleider het doel om de PZ'ers na te laten denken over de consequenties van bijbelgetrouwe hulpverlening.
7. Wijs op het belang van het individuele gebruik (zie hieronder).

Individueel gebruik in het Rayon

Hoewel het goed is als dit onderwerp op een GTO besproken wordt, is het minstens zo belangrijk dat ook de individuele PZ'er zich bewust is en blijft van het belang van de christelijke identiteit. We dienen elkaar scherp te houden en te bevragen op de verantwoording van keuzes die gemaakt worden. Dit geldt zowel voor het management richting de werkvloer als de input die andersom geleverd kan worden. Zorg dat je bewust bent van de individuele aandachtspunten die beschreven staan op de werkkaart.

A.1 HET GESPREK IN DE ORGANISATIE

THEORIE

Wanneer mag een organisatie de naam christelijk dragen? Boer (1992) geeft 4 criteria die we met toepassing op de PZ weergeven:

1. Minimum zorgniveau

Naast de verschillende opvattingen over wat goede zorg is, zijn er verschillende criteria door o.a. de overheid vast gesteld over de kwaliteit van het minimum zorgniveau. Strikte handhaving van deze criteria is voor elke zorgorganisatie vereist. Wij ontvangen al een aantal jaren de HKZ-certificatie wat aangeeft dat we het minimum zorgniveau hebben.

2. Non-trivialiteitscriterium

Agathos heeft een 'christelijke identiteit'. Hiermee wil Agathos iets aangeven wat niet overbodig is. 'Onze organisatie heeft als doel om optimale zorg te verlenen aan haar cliënten' is een feitelijke uitspraak die overbodig is. Er is namelijk geen enkele thuiszorgorganisatie die dat niet ten doel heeft. Agathos beseft dat de term 'christelijk' te duur is betaald om zonder een gedegen afweging gebruikt te worden. Agathos heeft als doel dat zij in haar handelen herkenbaar wil zijn.

3. Democratiecriterium

Bij identiteit gaat het om een samenspel tussen de grondslag en de praktische uitwerking. Dit betekent dat de Psychosociaal Zorgverleners een wezenlijk onderdeel uitmaken van de christelijke identiteit. Er moet bij hen draagvlak zijn voor de beschreven christelijke identiteit die deel uitmaakt van het ideaalmodel. De PZ'er dient gekleurd en gevormd door de inhoud van de verdieping aan het werk te gaan. Er kunnen in dit ideaalmodel prachtige stukken geschreven zijn over christelijke identiteit, maar als dat op papier blijft zal het in de praktijk niets uitwerken. De christelijke identiteit moet levend zijn. Als er geen draagvlak is heeft de identiteit die op papier staat geen uitwerking in de praktijk. De identiteit zal het beste vorm krijgen als er in twee richtingen een uitwisseling van waarden plaats vindt: van management naar PZ en vice versa. Het is van belang dat het morele gesprek gevoerd blijft worden met het MT, de coaches en de identiteitscommissie. Zij moeten weten waar de PZ'ers in de praktijk tegenaan lopen of waar zij vast lopen in de werkwijze van Agathos en welke ethische dilemma's er onopgelost blijven. Voor de vormgeving van de christelijke identiteit is het heel belangrijk dat deze vragen doorspeeld worden naar het MT. Dit zal het groeiproces stimuleren.

Tevens is het nodig om voortdurend met collega's in gesprek te blijven over de christelijke ethiek en de moraal en de invloed hiervan op de praktische hulpverlening. Dit zal de bewustwording van het handelen versterken en de PZ'ers kunnen elkaar stimuleren en opbouwen.

4. Vraagcriterium

Hier gaat het om de vraag in hoeverre de verwachtingen van cliënten een voorwaarde zijn voor christelijke identiteit. Wij hebben als christenen de opdracht om zorg te verlenen die aan bepaalde kenmerken voldoet, ongeacht de vraag op de markt. De visie van Agathos geeft weer dat we uitgaan van een bijbels mens- en wereldbeeld. Dit betekent dat wij onze uitgangspunten niet laten bepalen door de behoefte van cliënten, maar door een vast kader van de Bijbel en de Drie Formulieren van Enigheid.

Toch willen we hier kort iets weergeven van de huidige markt van zorg en welzijn, om te laten zien dat er ook daar, na jaren van terughoudendheid en zelfs afwijzing, weer vraag is naar hulpverlening die concreet ruimte geeft aan religiositeit. Zo schrijft Kristensen (2007), dat het opvallend is dat men in de hulpverlening de laatste jaren zoveel vaker over zingeving spreekt, alsof het weer 'mag'. Maar hij gaat nog verder en vraagt zich af of de tendens niet nog sterker is, of het niet gaat om een dringende noodzaak. Uit een onderzoek in een GGZ-instelling van de Gereformeerde gezindte (Nederlands Dagblad 2007) komt naar voren dat cliënten na de behandeling zeggen dat ze hadden verwacht dat geloof meer bij de behandeling zou worden betrokken.

A.1 HET GESPREK IN DE ORGANISATIE

WERKKAART

Gebruik in het Rayon tijdens een GTO

Doel van de bijeenkomst: de deskundigheid en de mening van de PZ'ers dient aangescherpt te worden op het gebied van christelijke identiteit. Ook wordt de PZ'er aangezet om na te denken over de integratie van geloof en hulpverlening.

Vragen:

1. Wat is christelijke identiteit?
2. Wat doe jij om de christelijke identiteit van Agathos gestalte te geven in je werk met je cliënten?
3. En hoe komt die identiteit tot uiting in het functioneren in je team?
4. Welke verantwoordelijkheid heb jij richting het management in het vormgeven aan de christelijke identiteit?

Stellingen:

1. Als de christelijke identiteit niet gedragen wordt door de werkvloer, kun je niet spreken over een christelijke organisatie.
2. Je kunt pas spreken over een christelijke organisatie als de werkvloer de beschreven identiteit uitdraagt en als er tussen het management en de werkvloer een uitwisseling van waarden plaats vindt.
3. Christelijke hulpverlening bied je, ongeacht of de cliënt daarom vraagt of niet.

Individueel gebruik in het Rayon

Aandachtspunten:

1. Als je tegen ethische of morele kwesties aanloopt bij je cliënten of in de organisatie, speel dit door naar het management.
2. Als je vragen hebt over heersende principes, stel ze aan je leidinggevende.
3. Voel je geroepen om het gesprek over de identiteit aan te zwengelen in GTO's en subteam-bijeenkomsten.

A.2 HOUDINGSASPECTEN

INSTRUCTIE

Houdingsaspecten zijn in elke hulpverlening van belang en hebben altijd invloed op het herstelproces, ongeacht welke methode je gebruikt. Het verschil echter tussen de effecten van deze houdingsaspecten is het uitgangspunt. Barrett en De Vries (1996) beschrijven deze houdingsaspecten als curatieve factoren vanuit bijbels perspectief. Hun beschrijving gebruiken we als uitgangspunt van de werkkartaar.

Voor elke PZ'er is het van belang dat hij zich bewust is van de curatieve factoren in de contacten met zijn cliënten. Wat is de waarde van de curatieve factoren die in jouw hulpverleningsprocessen aanwezig zijn?

Je kunt hier individueel en met je subgroep op reflecteren.

Individueel gebruik

Als je persoonlijk bewuster wilt worden van je houding in de gesprekken met je cliënt of van de invloed van relatie is het goed om de werkkartaar ter hand te nemen. Je kunt de volgende stappen zetten om individueel te reflecteren:

1. Om te weten wat er met curatieve factoren bedoeld wordt: lees de bijbehorende theorie door
2. Beschrijf in het kort een casus waarop je wilt reflecteren
3. Beantwoord de individuele toepassingsvragen van de werkkartaar

Subgroepgebruik

Het is heel waardevol om als subgroep na te denken over en te reflecteren op jouw bijbelse manier van hulp verlenen. Wat zegt de Bijbel over jouw houding in je werk? De maandelijkse intervisie geeft hier prachtige gelegenheid voor. Met behulp van de volgende stappen kun je het gebruik van de curatieve factoren integreren in de huidige intervisiemethode (februari 2008):

1. Zorg dat ieder intervisielid het individuele deel van de werkkartaar doorgenomen heeft. Dit is nodig om de kwaliteit van het gebruik van de werkkartaar in de subgroep te verhogen.
2. Gebruik één (deel van een) intervisiebijeenkomst om de werkkartaar inhoudelijk te bespreken. Neem elk houdingsaspect door en bespreek dit met elkaar.
3. In de volgende intervisiebijeenkomsten kun je de subgroepvragen van de werkkartaar gebruiken bij stap 6, 7 en 8 van de intervisiemethode (Handleiding intervisie, februari 2008).
4. De subgroepvragen zijn aandachtspunten die van belang zijn als de groepsleden vragen stellen aan de inbrenger en in gesprek gaan over de kern van het vraagstuk. Ook bij het advies dat op papier gezet wordt kunnen de aandachtspunten meegenomen worden.

Meer lezen over een bijbelse manier van hulpverlening?

'*Helpen met de Bijbel*' van Walter Barrett en Jef de Vriese (1996).

'*Psychische stoornissen en bijbelse zielszorg*' van Samuel Pfeiffer (1998).

A.2 HOUDINGSASPECTEN

THEORIE

Of jouw hulpverlening positieve invloed heeft op de situatie van de cliënt heeft grotendeels te maken met jouw relatie met de cliënt. Dit betekent dat jullie verhouding en wie jij voor de cliënt bent van groot belang is voor het slagen van de hulpverlening. Daarom zien we het als voorwaarde dat hier ruim aandacht aan wordt besteed.

Wat zijn curatieve factoren?

Met curatieve factoren worden die factoren bedoeld die in de hulpverlening positieve invloed op het hulpverleningsproces hebben welke niet specifiek verbonden zijn aan een bepaalde methodiek. Deze factoren heten curatieve factoren. Barret en De Vriese (1996) laten zien dat er verschil is in hoe seculiere hulpverlening deze curatieve factoren invult en hoe de christelijke hulpverlening hier invulling aan zou moeten geven. Christelijke hulpverlening die actief wil werken vanuit bijbels perspectief. De curatieve factoren die op de werkkaart beschreven staan, zijn afkomstig uit het genoemde boek van Barret en De Vriese. De omschrijving van deze factoren hebben we aangepast aan het werkveld van de PZ.

Christelijke curatieve factoren

In eerste instantie lijken de verschillen tussen de invalshoek van de seculiere en christelijke hulpverlening niet zo groot en lijken er ook overeenkomsten te zijn. Bij nadere beschouwing blijken deze factoren bij de seculiere hulpverlening te werken vanuit, door en voor de mens. Ze zijn antropocentrisch. Christelijke hulpverlening is op God gericht en stelt Hem in het centrum. Hoewel seculiere en christelijk hulpverlening vaak dezelfde woorden en begrippen gebruiken komt de praktische invulling van de begrippen uit verschillende bronnen. Christenhulpverleners gaan er vanuit dat Gods woord de absolute waarheid is en willen daarom werken in overeenstemming met de absolute waarheid van Gods Woord.

Dit vraagt een dienende houding van de PZ'er, een levende omgang met God, en een behoorlijke mate van bijbelkennis op de probleemspecifieke terreinen. Dit vraagt toewijding en voortdurende bijscholing. Het werken in overeenstemming met Gods Woord is geen statisch gebeuren maar een proces waarin je ook zelf voortdurend gevormd wordt.

Persoonlijke vorming

Deze voortdurende persoonlijke vorming is belangrijk voor elke christelijke hulpverlener. Reflecteren maakt hier onderdeel van uit. Als PZ'er ben je voortdurend bezig met reflectie, hetzij individueel, hetzij in contact met je cliënten, je collega's of je Seniorcoach. De christelijke curatieve factoren kunnen op eenvoudige wijze aan deze reflecties toegevoegd worden.

Individueel: als je persoonlijk wilt reflecteren op de christelijke identiteit van jouw hulpverlening luidt de hoofdvraag: wie ben ik als christenhulpverlener? Om deze vraag te beantwoorden kun je de individuele vragen van de werkkaart toepassen op een specifieke casus. Op deze wijze kun je ook knelpunten ontdekken in cliëntsituaties.

Collega's: het is ook mogelijk om je collega's of je Seniorcoach ruimte te geven om te reflecteren op jouw houding als christenhulpverlener. Als je inbreng hebt in intervisie is het mogelijk om de aandachtspunten, die op de werkkaart beschreven staan voor de subgroep, mee te laten nemen in de vraagstelling en de adviesfase.

A.2 HOUDINGSASPECTEN¹

WERKKAART

HET THERAPEUTISCH KLIMAAT

A. Liefde en eenheid

Het is belangrijk dat er een goede relatie tussen PZ'er en cliënt tot stand komt. Een belangrijke rol hierin is de relatie van de PZ'er met God. Een levende verhouding met God betekent voor de PZ'er dat hij in de gesprekken met de cliënt geleid wordt door de Heilige Geest. Hierdoor heeft de PZ'er de mogelijkheid een relatie met de cliënt aan te gaan die de menselijke naastenliefde te boven gaat (Rom. 5:5). De Bijbel spreekt in dit verband over de goddelijke liefde of agapè-liefde. Deze liefde maakt het mogelijk een onvoorwaardelijke keuze voor de cliënt te maken (2 Kor. 2:8) met inspanning (1 Thess. 1:3) en zelfopoffering (Rom. 5:8). Zijn leermeester in de liefde is God Zelf (1 Thess. 4:9). De PZ'er zoekt naar eenheid met de cliënt wat praktisch wordt in de eensgezindheid om samen hetzelfde doel te bereiken: Gods 'welzijn' in het leven van de cliënt.

Individueel

- *Hoe is jouw relatie met de cliënt?*
- *Hoe heeft jouw relatie met God invloed op jouw relatie met je cliënt?*
- *Ben je (nog) in staat om de cliënt onvoorwaardelijk lief te hebben en tegemoet te treden?*
- *Welk welzijn van de cliënt heb je op het oog?*

Subgroep

- *Hoe is de houding van de PZ'er tegenover de cliënt? Is de PZ'er (nog) in staat om de cliënt onvoorwaardelijk lief te hebben of bemerk je een blokkade bij de PZ'er tegenover de cliënt?*

B. Theoretisch kader

Iedere hulpverlener werkt vanuit een kader. Ook de christenhulpverlener. Dit kader is bepalend voor de aanpak van de problematiek. De Bijbel is door God gegeven opdat christenen volkomen toegerust zouden zijn voor hun taak in de wereld (2 Tim. 3:16-17). De Bijbel duidt oorzaken en oplossingen aan voor persoonlijke moeilijkheden en pretendeert de absolute waarheid te bevatten. De PZ'er neemt dit kader als uitgangspunt voor zijn handelen en vertrouwt hierop. Elke theorie die van buiten komt, moet binnen dit kader passen en samen vloeien met de inhoud van de Bijbel.

Individueel

- *Hoe kijk je vanuit de Bijbel naar de problematiek van de cliënt?*
- *Is dat in overeenstemming met het kader van waaruit je werkt en van waaruit je de doelen stelt?*

Subgroep

- *Welke betekenis geeft de inbrenger aan de problematiek van de cliënt? Ben jij het daar mee eens?*
- *Welk advies kun jij geven over de aanpak van de problematiek vanuit bijbels perspectief?*

---

¹ De houdingsaspecten zijn met toestemming overgenomen uit 'Helpen met de Bijbel' van Barrett en De Vries (1996) en aangepast aan de PZ.

C. Wekken van hoop

Hoop is in elke hulpverlening de 'startmotor' om de begeleiding op gang te brengen. De bijbelse hoop is echter meer omdat deze verzekerde verwachting niet gesteund is op de PZ'er met zijn technieken. Deze hoop steunt op het feit dat God door zijn Woord en zijn Geest iets tot stand zal brengen, ondanks het beperkte menselijke inzicht van de PZ'er. Deze hoop moet bij de cliënt moed en volharding uitlokken. (1Thess.1:3)

Individueel

- Welke hoop heb jij (nog) voor de cliënt?
- Op welke wijze versterk je de hoop bij de cliënt?

Subgroep

- Bemerk je bij de inbrenger nog hoop voor de cliënt?
- Welke hoop kun jij de inbrenger geven in deze cliëntsituatie?

SPECIFIEKE THERAPEUTISCHE PROCESSEN

D. Catharsis

In iedere hulpverlening krijgen de gevoelens of emoties van de cliënt een plaats. Velen zijn van mening dat de emoties ontladen moeten worden tijdens de hulpverlening. De Bijbel geeft geen voorbeelden van een catharsis als proces van herstel. De Bijbel waarschuwt tegen het gevaar van ventilatie van negatieve, zondige gevoelens (bv. Ef.4:26,29,31). Het menselijke hart is immers een onuitputtelijke bron van zondige gedachten en gevoelens (Matth.15:18-20, Mark.7:20-23). Wel zijn er voorbeelden van mensen die uiting geven aan hun emotionele toestand (bv. de psalmen). Deze emotie-uitingen zijn geen doelen op zichzelf. Louter ventileren van de gevoelens leidt niet tot een oplossing. De PZ'er dient de emoties van de cliënt te zien als een 'alarmbel' die hem aanzet tot een aanpak van de wezenlijke problemen.

Individueel

- Welke betekenis krijgen de emoties in jouw hulpverlening?
- Welke adviezen geef je de cliënt in het omgaan met zijn emoties?

Subgroep

- Hoe gaat de inbrenger met de emoties van de cliënt om?
- Kun je de inbrenger advies geven over het omgaan met de emoties van de cliënt?

E. Voorbeeld zijn

Modelling is een belangrijk begrip in de hulpverlening. Je woorden hebben pas echt kracht als de cliënt bij jou de praktijk ook ziet. De PZ'er is een voorbeeld van hoe de cliënt op bijbelse manier kan leven in Gods wereld. Hierbij verwijst hij naar mensen die in de Bijbel een voorbeeld zijn, en natuurlijk naar het grootste Voorbeeld: Jezus Christus (1 Kor.1:1)

Individueel

- Welk voorbeeld ben jij voor je cliënt?
- Hoe gebruik je bijbelse voorbeelden in de gesprekken?

Subgroep

- Is de inbrenger in zijn houding een voorbeeld voor de cliënt?
- Kun je de inbrenger een handreiking geven vanuit de Bijbel door een voorbeeld weer te geven die past bij de cliëntsituatie?

F. Suggesties geven, overtuigen

Raad geven is een belangrijk onderdeel van de christelijke hulpverlening. De PZ'er moet opletten dat hij niet zijn eigen menselijke inzichten opdringt, maar dat zijn advies in overeenstemming is met Gods woord. Dit betekent dat de PZ'er als het ware een goddelijke raad geeft (Ps.1; Ps.32:8; Spr.19:20; Spr 21:30). De uiteindelijke autoriteit is niet de PZ'er, maar God zelf. Het doel is dat de cliënt gaat denken en zich gaat gedragen in overeenstemming met de Bijbel. Dit betekent niet dat hij zonder nadenken overneemt wat de hulpverlener zegt, maar wel dat hij bereid is advies te aanvaarden en zelf te onderzoeken of dit advies bijbelgetrouw is (Hand.17:11)

Individueel

- *Waar zijn jouw adviezen en jouw raadgevingen op gebaseerd?*
- *Zijn jouw adviezen in overeenstemming met de Bijbel?*
- *Hoe geef jij suggesties uit de Bijbel en hoe gebruik je de techniek 'overtuigen'?*

Subgroep

- *Welke adviezen en/of sturing geeft de inbrenger aan de cliënt?*
- *Mag de inbrenger op basis van Gods Woord meer of andere sturing geven?*

G. Inzichtelijk leren

1. Geven van informatie

Een op de Bijbel gebaseerde diagnose en behandelingsstrategie leert de cliënt over zijn problemen en de oplossing ervan denken zoals God dat doet. Deze cognitieve herstructurering, dat is het veranderen en het vernieuwen van het denken, leidt tot veranderd gedrag en tot veranderde gevoelens (Rom.12:2; Ef.4:24).

2. Zelfexploratie

In de christelijke hulpverlening is er niet alleen een intern, maar ook een extern aandachtspunt bij zelfonderzoek. Inzicht wordt verworven via het Woord van God dat als een spiegel voorgehouden wordt (Jac.1:23-25). De cliënt vergelijkt zichzelf met wat God van hem verwacht, laat zich door de Bijbel onderzoeken en richt zijn aandacht op God die hem kent, doorgrondt, toetst en inzicht geeft waar eigen inzicht tekort schiet (Ps139:23-24). Door zich in het licht van Gods heiligheid te plaatsen, wordt duidelijk wat er aan de hand is.

3. Feedback

Feedback speelt in alle hulpverlening een rol. In de christelijke hulpverlening vindt de feedback echter plaats met een bijbelse evaluatie. Naast de vraag hoe iemand bij mensen overkomt, is de vraag wat God daar van denkt veel belangrijker (v.b. Joh.5:44)

Individueel

- *Hoe ga jij om met de diagnose van de cliënt?*
- *Hoe zie jij deze diagnose in bijbels licht?*
- *Op welke wijze gebruik jij het Woord van God als spiegel voor de cliënt?*
- *Welke plaats heeft God in de gesprekken als het gaat om het zelfinzicht bij de cliënt?*

Subgroep

- *Op welke wijze geeft de inbrenger feedback aan zijn cliënt?*
- *In welke zaken heeft de cliënt naar jouw idee onderwijs nodig?*
- *Kun je in deze zaken de inbrenger ideeën aanreiken voor deskundigheidsbevordering, zoals literatuurtips?*

H. Bemoedigen en vermanen

In de seculiere therapie wordt er gesproken over selectieve bekrachtiging. Dit houdt in dat gewenst gedrag wordt beloond en ongewenst gedrag niet wordt beloond of afgekeurd. Zelfs een eenvoudige reactie als "hmm..." belooft de cliënt. Dit gebeurt ook binnen de christelijke hulpverlening. De PZ'er spoort de cliënt aan in bijbelse richting verder te gaan. Hij keurt op grond van de Bijbel bepaalde gedragingen, gedachten of houdingen af. Hij bemoedigt, vermaant, wijst terecht en spoort aan.

Individueel

- Welke gedragingen, gedachten en houdingen moet je op grond van de Bijbel bij de cliënt afkeuren?
- Welke bijbelse richting probeer jij je cliënt op te sturen?

Subgroep

- Hoe gaat de inbrenger om met gedragingen, gedachten en houdingen van de cliënt die in strijd zijn met de Bijbel?
- Waarin kun je de inbrenger bemoedigen om verder te gaan?

I. Geloof (existentiële factoren)

Een christen geeft niet zelf zin aan het leven, maar weet dat het leven zin heeft omdat God de zin daarvan openbaart in zijn Woord. Hij is dan ook bereid zich hiernaar te gedragen en zich er voor in te zetten. (Joh. 14:15).

Individueel

- Welke zin zie jij (nog) in het leven van de cliënt?

Subgroep

- Ziet de inbrenger (nog) zin het in het leven van de cliënt?
- Wat kun jij de inbrenger daarin bieden?

J. Correctieve ervaringen

Het bemind en geaccepteerd worden door God geeft een gevoel van geborgenheid en aanvaard te zijn. Zijn liefde brengt correcties in de gevoelswaarde en het zelfconcept. Een christencliënt zou opgenomen moeten zijn in een hechte christelijke gemeenschap. Het feit dat hij hierin een plaats heeft (1 Kor. 12:12-31) en ingeschakeld is, laat hem tot volle ontplooiing komen. De gemeente functioneert op die wijze als therapeutische gemeenschap.

Individueel

- Op welke wijze help je de cliënt bij het lid zijn van de gemeente?

Subgroep

- Heeft de inbrenger zicht op het functioneren van de cliënt binnen een christelijke gemeenschap?
- Wat zou de inbrenger hier nog mee kunnen doen?

A.3 VERANTWOORD HANDELEN

INSTRUCTIE

Hoe pak je individuele problemen aan? Welke verantwoordelijkheid heb je naar je gehuwde cliënt die een psychisch probleem heeft? Hoe ga je om met echtscheiding? Wanneer begeleid je een cliënt hierin?

In dit deel willen we je een route wijzen waarin je zelf antwoord kunt geven op deze vragen.

Zowel de Seniorcoach als de PZ'er hebben hier een verantwoordelijkheid in. Om PZ'ers meer bewust bezig te laten zijn met het relationele aspect van individuele problemen, kan de Seniorcoach in de caseloadbespreking sturing geven:

Seniorcoach

Bij iedere cliëntsituatie is het van belang dat er nagedacht wordt over de insteek van de hulpverlening. Cliënten komen binnen met een aanmeldingsprobleem (vaak individueel). Dit probleem heeft altijd gevolgen voor de relatie. Daarom is het van belang dat de PZ'er bij iedere cliëntsituatie met Seniorcoach analyseert wat er op het relationele gebied van belang is. De Seniorcoach kan hierop aansturing geven en de PZ'er adviseren wat hij in welke fase zou kunnen doen.

PZ'er

De PZ'er dient zelf ook bewust te zijn van wat individuele problematiek met de relatie doet. Daarom dient iedere PZ'er de volgende stappen te zetten:

1. Wil je alleen kennis nemen van dit onderdeel? Lees de theorie.
2. Voor achtergrondinformatie → lees hoofdstuk 1.7
3. Als je deze stof koppelt aan een cliënt → loop de vragen van de werkkaart langs

 Meer lezen over echtscheiding?

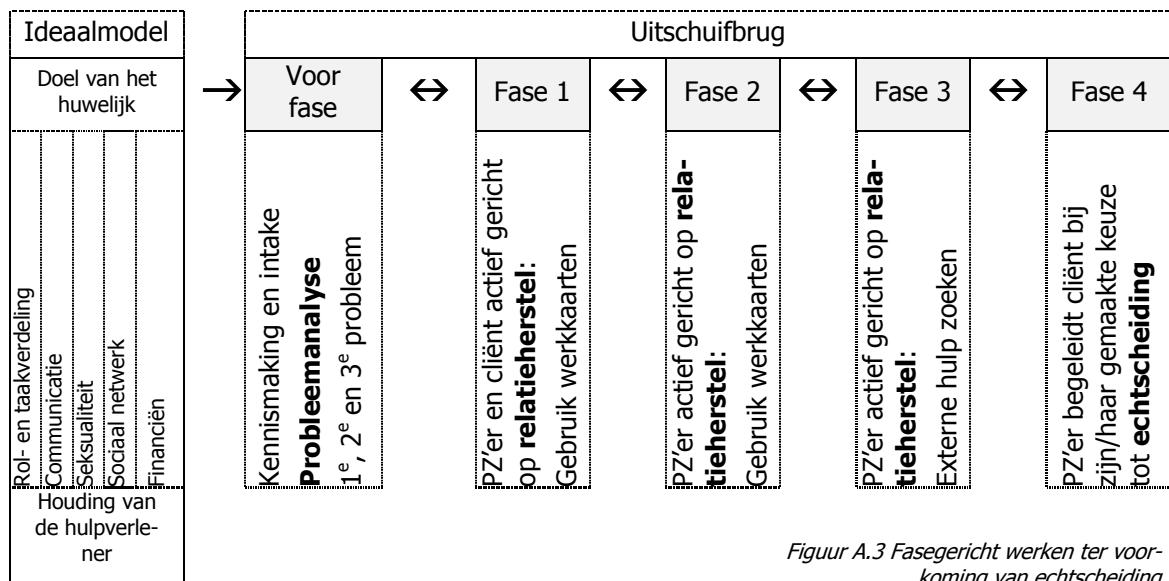
'Verdriet in het huwelijk' van Dirk Lemmens en Jef de Vriese (2007).

'Echtscheiding' van dr. J. Douma (1982).

A.3 VERANTWOORD HANDELEN

THEORIE

Achter ieder aanmeldingsprobleem liggen achterliggende problemen die met de relatie te maken hebben. Vanuit de visie van Agathos zijn we altijd gericht op heling van de relatie. Daarom is het van groot belang dat je, na een intake, je heel bewust oriënteert op de effecten van de hulpverlening op de relatie. Dit zal je keuze bepalen of je de echtgenoot erbij betrekt of niet. Hulpverlening aan een individuele cliënt mag nooit tot gevolg hebben dat de relatie ontwricht raakt, in zoverre dit door jou in te schatten is. Dit betekent dat je vaak voor de keuze komt te staan om man en vrouw samen bij de hulpverlening te betrekken. Als je dit doet, is het handig om je bewust te zijn van de vier fasen in het verantwoord handelen.

Figuur A.3 Fasegericht werken ter voorkoming van echtscheiding

De uitschuifbrug van het ideaalmodel naar de praktijk heeft, na een voorfase, 4 fasen die lineair en cyclisch doorlopen kunnen worden. Fasen 1, 2 en 3 geven nog hoop voor herstel van de relatie. Fase 4 is de fase waarbij met gevolgenethiek gekeken moet worden hoe te handelen zodat de gevolgen het minst erg zijn voor de betrokken personen, man, vrouw en eventuele kinderen.

- ⇒ Voorfase: kennismaking, intake en probleemanalyse. In deze fase dient helder te worden wat er achter het aanmeldingsprobleem zit.
- ⇒ Fase 1: PZ'er en cliënt zien mogelijkheden voor verbetering / herstel van de relatie. Tweesporren hulpverlening: werken aan het aanmeldingsprobleem en versterking van de relatie.
- ⇒ Fase 2: PZ'er ziet noodzaak en mogelijkheden voor verbetering van de relatie. Cliënt dient gemotiveerd te worden. Motivatie lukt → terug naar fase 1. Motivatie lukt niet → naar fase 3.
- ⇒ Fase 3: PZ'er verwijst naar externe relatietherapie.
- ⇒ Fase 4: Cliënt kiest. PZ'er overweegt de gevolgen van de keuze en begeleidt hierin (vooral rekening houdend met de belangen van de kinderen).

A.3 VERANTWOORD HANDELEN

WERKKAART

Seniorcoach

De werkwijze van de Seniorcoach tijdens de caseloadbespreking impliceert dat relationele aanpak van individuele problematiek gestimuleerd wordt. De Seniorcoach stuurt de PZ'er aan en adviseert wat de PZ'er het beste in welke fase kan doen.

PZ'er

Voorfase:

1. Wat is het aanmeldingsprobleem?
2. Wat voor gevolgen heeft het probleem op de huwelijksrelatie?
3. Hoe gaat de echtgeno(o)t(e) met het probleem om?
4. Hoe gaat het echtpaar met elkaar om?
5. Welke invloed heeft een individuele aanpak op de huwelijksrelatie?
6. Wat zou de relationele aanpak voor gevolgen kunnen hebben?

Fase 1:

7. Is de cliënt gemotiveerd om aan zijn/haar huwelijk te werken?
8. Zie jij het als PZ'er zitten om bij dit echtpaar relatiegesprekken te voeren?
9. Is het praktisch haalbaar?

Fase 2:

10. Zie jij het als PZ'er wel zitten, maar is de cliënt niet gemotiveerd; heb je voldoende argumentatie om de cliënt te overtuigen dat relatiegesprekken nodig zijn om de individuele problemen hanteerbaar te maken? Ja → ga naar fase 1. Nee → ga naar fase 3.

Fase 3:

11. Acht je het noodzakelijk dat het echtpaar huwelijksbegeleiding krijgt?
12. Zo ja, probeer hen te motiveren voor externe hulpverlening.
13. Zo nee, bespreek met je Seniorcoach of de noodzakelijkheid dusdanig is dat je over moet naar fase 4.

Fase 4:

14. De cliënt kiest voor echtscheiding. Jij zet met de cliënt op een rij wat de gevolgen van de keuzes van de cliënt zijn en helpt de cliënt bij het maken van de minst schadelijke keuzes. Stel hierin vooral het belang van de kinderen centraal.

HOOFDSTUK 3 – HULPVERLENING AAN ECHTPAREN

B. GEBRUIKERS HANDLEIDING

OPZET VAN DE HANDLEIDING

Dit deel van de handleiding kan de PZ'er praktisch inzetten bij een cliënt als er begeleiding gegeven wordt in de huwelijksrelatie. De handleiding heeft 6 deelonderwerpen en is zo opgezet dat de deelonderwerpen geschakeerd zijn. Hoewel de werkkaarten ook los te behandelen zijn, geniet het de voorkeur om de volgorde en volledigheid van de opzet te handhaven. Er zit namelijk een opbouw en samenhang in de deelonderwerpen. Ons uitgangspunt voor het opzetten van deze handleiding ondersteunt het volledige gebruik omdat we ons niet zozeer richten op de problemen in het huwelijk als wel op de bewustwording van de waarden en van verschillende aspecten van het huwelijk. Zo willen we stimuleren dat de cliënt(en) mee genomen wordt in het positieve van de huwelijksrelatie, in de verwachting dat het goede het kwade overwint. Als we namelijk in zouden zetten op de problemen is de kans groot dat door de reflectie cliënten tot de conclusie komen dat de problemen te groot zijn om op te lossen.

Op 29-3-2008 stelde socioloog W. Dekker op een studiedag aan de Christelijke Hogeschool Ede: *'Hulpverleners doen er goed aan met cliënten te praten over het goede huwelijk en op zoek te gaan naar waarden die aan het huwelijk ten grondslag liggen. Alleen stilstaan bij hoe het huwelijk voelt leidt alleen maar tot hedonistische gevoelsethiek, gepaard gaande met uitbuiting en verlaten.'*

De 6 deelonderwerpen zijn:

B.1 Doel van het huwelijk								
B.2		B.3		B.4		B.5		B.6
Rol- en taakverdeling		Communicatie		Seksualiteit		Sociaal netwerk		Financiën

Je kunt deze handleiding gebruiken in de voorfase en fase 1 en 2 (zie fig. 3.1). *Voor uitgebreidere omschrijving van deze fasen zie paragraaf 1.7.* Elk deelonderwerp over het huwelijk bestaat weer uit drie onderdelen. Het begint met een instructie voor de PZ'er. De instructie is bedoeld als gebruiksaanwijzing voor hoe je de werkkaarten kunt gebruiken. Dan volgt er een kaart met theorie over het onderwerp. Dit is een korte introductie. We zullen regelmatig verwijzen naar literatuur om je verder in het onderdeel te verdiepen. Als derde heeft elk onderdeel één of meerdere werkkaarten. Deze kaarten zijn praktisch te gebruiken. Zodra je de instructie weet en de theorie kent zijn de werkkaarten voldoende om in de praktijk te gebruiken.

DE PRAKTIJK:

Vorbereiding PZ'er

1. Verdiep je in de 6 onderwerpen door de handleidingen, theorieën en werkkaarten te lezen
2. Als extra verdieping zou je literatuur kunnen lezen die in de lijst van aanbevolen literatuur staan (ook geven we per deelonderwerp literatuurtips op de instructiekaarten)
3. Maak een planning hoe en wanneer je de onderwerpen behandelen wilt.
4. Kopieer de werkkaarten twee maal voor het echtpaar.

Eerste contactmoment

Begin het eerste contactmoment met het uitleggen van de opzet van de huwelijksbegeleiding. Leg uit dat de huwelijksbegeleiding niet probleemgericht maar persoonsgericht is. Het is een positief aanbod waarin voornamelijk bezinning op gang gebracht zal worden over de verschillende huwelijksaspecten. Problemen die aan de orde komen kunnen behandeld worden of daarvoor kan worden doorverwezen.

Loop de onderwerpen langs en leg uit hoe de contactmomenten zullen verlopen. Tijdens dit eerste contactmoment kun je het inleidende onderwerp behandelen (het doel van het huwelijk).

Evaluatie

Ieder contactmoment evalueer je de huiswerkopdracht aan de hand van de punten op de specifieke instructiekaart. Per onderwerp kun je bepalen of je er nog een contactmoment aandacht aan besteedt. Ook kan het zijn dat er dusdanige problemen naar boven komen dat er zorgvuldig gezocht moet worden naar de juiste behandeling van die problemen. Hier kan doorverwijzen op zijn plaats zijn.

Vorbereiding nieuw thema

Na voldoende afronding van het vorige thema, kan de theorie over het nieuwe thema uitgelegd worden aan de hand van de bijbehorende instructiekaart en de theorie. Voor het echtpaar kan het handig zijn als de punten voor de bespreking op papier gezet worden, zodat zij weten wat er komt en zodat zij achteraf de punten na kunnen lezen. Aan het einde kan de PZ'er het echtpaar een afspraak laten maken over wanneer en hoe ze de huiswerkopdracht willen maken. Ook is het mogelijk het echtpaar een kopie van de theorie mee te geven. In de werkkaarten wordt veel gebruik gemaakt van bijbelteksten. Op www.biblija.net zijn bijbelteksten in verschillende vertalingen heel gemakkelijk op te zoeken.

B.1 DOEL VAN HET HUWELIJK

INSTRUCTIE

Voorbereiding PZ'er

1. Lees de bijbehorende theorie goed door.
2. Wat vind je van de verbondsvisie op het huwelijk?
3. Hoe zie je de doelen van het huwelijk?
4. Voor verdere verdieping over het huwelijk als verbond zie leestip onderaan

Voorbespreking tijdens contactmoment

Behandel tijdens het contactmoment de volgende punten:

1. Gods oorspronkelijke plan
2. De beschadiging van het huwelijk door de zondeval; *leg lijnen naar het huwelijk van de cliënt*
3. De principes van de Auteur na de zondeval
4. Het verschil tussen een verbond en een contract
5. De bijbelse uitgangspunten; *check waar de cliënten het wel of niet mee eens zijn en ga daarover in gesprek*
6. De doelen van het huwelijk

Evaluatie

1. Vraag hoe het voor het echtpaar was om de huiswerkopdracht te maken
2. Bespreek de specifieke afspraken die gemaakt zijn n.a.v. de vorige evaluatie
3. Vraag altijd welke punten het echtpaar zelf wil bespreken vanuit de huiswerkopdracht
4. Specifieke punten
5. Let op de bijzonderheden tijdens de bespreking; loopt het echtpaar ergens vast? Bemerkt je communicatiestoringen tijdens de bespreking?

Meer lezen over het doel van het huwelijk?

'Liefde en trouw bij de puriteinen' van drs. P. den Ouden (2007).

'Samen in gesprek' van Drs. R. van Kooten (2006).

B.1 DOEL VAN HET HUWELIJK

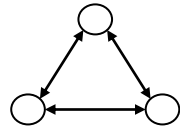
THEORIE

In onze tijd staan veel huwelijksrelaties onder hoogspanning. De echtscheidingen zijn nog nooit zo gestegen als in de laatste jaren. In Nederland is 1 op de 3 mensen gescheiden en in Amerika geldt dit zelfs voor 1 op de 2 volwassenen.

Het huwelijk staat in de branding. In de laatste 50 jaar is het maatschappelijk denken over het huwelijk drastisch veranderd. Het relativisme heeft zijn intrede gedaan. De vaste zekerheden wankelen en verdwijnen op elk gebied van het leven. Lemmens en De Vries (2003) merken op dat we eraan gewend geraakt zijn dat ook de morele waarden die in onze maatschappij gehanteerd worden, relatief zijn. Niets is meer algemeen geldend. 'Algemeen bindende uitspraken betreffende het huwelijk en de opvoeding worden niet in dank afgenomen. Ieder moet immers zelf zijn eigen waarheid vastleggen.' (p.16) Alles is toch relatief? Het hedonisme viert in deze tijd hoogtij. Alles draait om het eigen genot. Als ik maar geniet, dat is de maatstaf voor wat goed is.

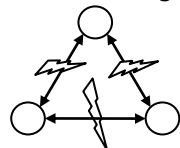
We vinden het opvallend dat er tegenwoordig meer hulpverlening gegeven wordt aan mensen met huwelijksproblemen en dat tegelijkertijd het percentage echtscheiding stijgt. Nu leggen we niet direct een oorzakelijk verband, maar we stellen wel de vraag hoe het komt dat herstel van beschadigde relaties zo moeizaam verloopt en dat de moeite ook nog vaak tevergeefs is? Om een antwoord te geven op deze vraag, moeten we naar ons idee terug naar wat het huwelijk is, waar het vandaan komt en hoe het bedoeld is. Hiermee zeggen we dat we antwoorden zoeken bij de Auteur of Ontwerper van het huwelijk, die én het huwelijk ontworpen heeft, én de werking van dat huwelijk bepaald heeft. We gaan dus terug naar het begin van het huwelijk: de Schepping.

Oorspronkelijk plan: Toen God de mens Adam geschapen had, ontbrak er iets. In deze volmaakte staat zei God dat het niet goed was dat de mens alleen zou zijn. Hierom besloot God om nog een mens te scheppen. Niet nog een Adam, maar een mens die bij Adam paste: een vrouw. Zo, als een twee-eenheid vertoonden zij nog meer het Beeld van hun Schepper hier op aarde. Adam, de man, vertegenwoordigde eigenschappen van God als sterk, moedig, verstandig. En Eva, als vrouw, schoon, teder en zacht. Zij *samen*: en God zag dat het zeer goed was. In deze schepping waren zij één met God. Alle relaties waren volmaakt. God maakte dus niet twee dezelfde mensen. Nee, hier in deze volmaakte relaties, brengt God onderscheid tussen de man en de vrouw. Het was in Gods ogen niet goed dat de man alleen was, waarom Hij hem een '*hulp tegenover hem*' schonk. Hier in de creatie van onze Maker, zien we dat het in de aard van de man ligt om hoofd te zijn. De Bijbel geeft aan dat God, onze Maker, het zo gewild heeft. En Hij heeft (in volmaaktheid) de vrouw zo geschapen dat zij er was voor de man, een hulp tegenover hem.

Het huwelijk is een door God ingesteld verbond tussen Hem en één man en één vrouw. Wat God samengevoegd heeft zal de mens niet scheiden. Het christelijke huwelijk is niet een huwelijk met iets extra's. Het is juist het huwelijk zoals God het bedoeld heeft toen hij voor Adam Eva maakte uit de rib van Adam. In het Nieuwe Testament wordt het huwelijk ook gezien als een afspiegeling van de relatie van Christus en zijn gemeente.

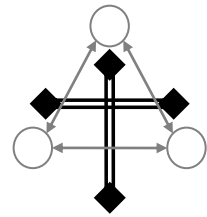
De principes die de Auteur ingesteld heeft na de zondeval: Door de zonde is de relatie met God verbroken, maar ook de relatie van mens tot mens is hierdoor beschadigd. Toch heeft God gewild dat na de zondeval het huwelijk in stand zou blijven. Maar hoe moet dat: twee onvolmaakte individuen, vol met eigen verlangens en begeerten. Hoe kun je nu ooit twee mensen bij elkaar laten komen om één te worden, terwijl ze zo verschillend zijn? God wist dat dit onmogelijk zou zijn als Hij niet Zelf, als Auteur van het huwelijk, principes zou geven om het huwelijk te laten functioneren.

God heeft gewild dat het huwelijk in stand zou blijven na de zondeval. Veel mensen denken dat het christelijke huwelijk een christelijke weergave is van het samenwonen van twee mensen. Dit is een grote misvatting. Het christelijke huwelijk is heel anders dan het samenblijven van twee heidense mensen. Waarom? In een christelijk huwelijk beloven we niet alleen trouw aan elkaar in de Naam van onze God. Een christelijk huwelijk is deel van onze godsdienst, van onze aanbidding aan God. Het is de dienst van het huwelijk waarin Gods woord verkondigd wordt. Het beeld van de verhouding

van Christus en Zijn kerk wordt door het christelijke huwelijk weerspiegeld.

Door de zonde is deze opdracht een onmogelijke taak. Hier komen we bij het fundament. Wij mogen en kunnen deze huwelijksopdracht niet los zien van het feit, dat God als eerste gewild heeft, dat de relatie met Hem hersteld zou worden (Genesis 3:15). Om het huwelijk tot zijn recht te laten komen zoals God het bedoeld heeft na de zondeval, is er eerst een herstelde relatie met God nodig. Vanuit deze herstelde relatie, vanuit de verzoening door Christus, is het fundament gelegd om je huwelijk aan hét doel te laten voldoen: een beeld te zijn van Christus en Zijn bruidskerk. Deze herstelde relatie met God heeft dus een nauwe betrekking op het functioneren van het huwelijk. Om de driehoeksverhouding te herstellen, heeft God een nieuwe vorm van verbintenis ingesteld: het verbond. De herstelde relatie met God is een verbond en de huwelijksluiting tussen man en vrouw is een verbintenis waarin zij één te worden. In beide verbintenissen staan 'trouw' en 'aanhangen' centraal (Deuteronomium 10:15 en 20 en Efeze 5:31).

In onze tijd zijn de waarden van het verbond niet meer in trek. Het verbond past ook niet bij een hedonistische geest, waar egogenot en relativisme een belangrijke plaats hebben. Het verbond is verwaterd tot een contract. Het samenwonen is ook letterlijk een contract geworden.

Kenmerken van het verbond

- ✘ *Onvoorwaardelijk:* je geeft je belofte aan de ander, ongeacht wat die ander doet. Je hangt de ander aan. Je verbindt je onvoorwaardelijk aan elkaar.
- ✘ *Altijd durend:* je sluit een verbond voor het leven en belooft trouw, wat er ook gebeurt.
- ✘ *Overgave:* je bent gericht op het welzijn van de ander en je geeft jezelf aan de ander.
- ✘ *Standvastige liefde:* je maakt een keus om de ander lief te hebben. Je hebt de ander dus niet alleen lief met de eros-liefde, maar veel meer met de agapè-liefde.

Kenmerken van een contract

- ✘ *Voorwaardelijk:* het is een als-dan-situatie, als jij dit doet, doe ik dat. Net als bij de aanschaf van een apparaat, waarbij je een garantiebewijs mee krijgt met de bepaalde voorwaarden. Als het niet werkt kun je bij de ander aankloppen en hem op zijn afspraken wijzen.
- ✘ *Beperkte periode:* bij de sluiting van het contract wordt er al besproken hoe het zal gaan bij de beëindiging.
- ✘ *Zelfvervulling:* je bent gericht op het welzijn van jezelf. Ik neem van de ander wat ik nodig heb voor mezelf.
- ✘ *Hollywoodliefde:* dit is een gevoel van liefde die jou beheerst en daardoor neemt van de ander; deze liefde overkomt je als het ware.

Trouw, liefde en kennis komen naar voren in de eigenschappen van het verbond. Bij het contract ontbreken die. Het verbond is een voorwaarde om aan Gods doel met je huwelijk te voldoen. Het verbond is dé basis om met je huwelijk het Beeld van Christus en Zijn bruidskerk te laten zien.

Bijbelse uitgangspunten op een rij

In de 17de eeuw is er door puriteinse voormannen veel nagedacht en geschreven over het huwelijk. De verdiensten van de puriteinen is dat ze het reformatorisch denken over de vrouw en het huwelijk in Engeland hebben geïntroduceerd. Onder andere deze visie gebruiken wij om een aantal bijbelse uitgangspunten op een rij te zetten:

- Het huwelijk is een driehoeksverhouding, gesloten door middel van een verbond tussen God en de mens en tussen man en vrouw; een drievoudig snoer zal niet haast verbroken worden (Spreuken 4:12)
- Man en vrouw zijn niet gelijk, wel gelijkwaardig (1 Petrus 3:1-7)
- Kameraadschap is het wezen van het huwelijk, niet het doel
- De Bijbel benoemt niet de rechten, maar de wederzijdse plichten in het huwelijk (Efeze 5)
- Er is een symmetrie in de plichten van man en vrouw (Efeze 5:22-33)
- Het wezen van het huwelijk wordt niet bepaald door het wel of niet hebben van kinderen, maar door het elkaar tot hulp en steun zijn; deze zienswijze is een opwaardering van de plaats die de

vrouw heeft binnen huwelijk en gezin (Genesis. 2:18)

- Seksualiteit is geen zonde (Genesis 2:24 / 1 Timotheus. 4:4,5)
- Het Woord van God geeft op alle vragen rondom het huwelijk antwoord

In het huwelijk gaat het niet om de hartstocht maar of iemand trouw kan liefhebben. Dit betekent: kun je de ander dienen? Wie geen plichten op zich wil nemen verstaat het wezen van het huwelijk niet. De plichten zijn wederzijds. Dit is een uitwerking van het beeld van het huwelijk als een lichaam en een hoofd (Efeze 5). De vrouw is ondergeschikt aan de man, maar tegelijkertijd de plichten wederkerig. Er wordt van beiden dezelfde gezindheid gevraagd: dienen. De plichten zijn in een woord samen te vatten: *zij moet gehoorzamen, hij moet liefhebben.*

Doelen van het huwelijk

Den Ouden (2007) laat in een onderzoek naar de puriteinse visie op het huwelijk zien dat de vroeg-christelijke kerk tot in de middeleeuwen zich nauw aansloot bij de doelstelling van Augustinus over het huwelijk. Augustinus heeft aan het huwelijk drie doelen toegekend. Als eerste het verwekken van nageslacht om het menselijk geslacht in stand te houden en om het getal van Gods kinderen vol te laten worden. Ten tweede hoort er een vertrouwens- en liefdesrelatie tussen de gehuwden te bestaan. En ten derde behoort het huwelijk de afspiegeling te zijn van Christus en Zijn bruidsgemeente.

Den Ouden merkt op dat de puriteinse schrijvers deze klassieke volgorde loslaten gelaten hebben. De voortplanting krijgt bij hen niet meer het zwaarste accent. Zij benadrukken veel meer dat het huwelijk gegeven is om de lasten en zorgen van dit leven niet alleen te hoeven dragen. Hoewel voor hen de man het hoofd van de vrouw blijft, benadrukken zij hoe gering dit verschil is en vestigen de aandacht op de gelijkwaardigheid van man en vrouw. Volgens Den Ouden is dit een wijziging van niet te overschatten betekenis, omdat zij van een radicaal andere visie op het huwelijk getuigt dan sedert vele eeuwen werd aangehangen.

In combinatie met andere literatuur en vanuit de vraag hoe twee mensen één vlees worden, als de vereniging en verbondenheid van het hart ontbreekt, houden wij de onderstaande volgorde aan als het gaat om de doelen van het huwelijk. Deze drie doelen zijn ingebed in liefde en vriendschap:

1. *Elkaar tot hulp en steun zijn*

Vrijwel iedere schrijver over het huwelijk die we hierop nageslagen hebben geeft dit doel van het huwelijk weer. Van Kooten (2006) stelt dat elkaar helpen en bijstaan in alle dingen die tot het tijdelijke en eeuwige leven behoren het eerste doel van het huwelijk is. Den Ouden citeert Thomas Adams die stelt dat de plicht van wederzijds hulpbetoon de belangrijkste is. Dit baseert hij op Genesis 2:20 'maar voor de mens vond hij (nl. Adam) geen hulp, die als tegen hem over ware.'

2. *Seksuele eenwording.*

Een belangrijk doel waarom het huwelijk er is, is de seksuele gemeenschap. 1 Korinthe 7:2-4 zegt dat elke man om der hoererijen wil zijn eigen vrouw zal hebben en andersom. Wat onrein is buiten het huwelijk, is God welgevallig binnen het huwelijk. Lichamelijke eenwording omvat veel meer dan seksuele gemeenschap. Het is de intiemste uiting van een totale eenwording van het hart. Het is Gods unieke gave aan de door Hem geschapen mens. Gods Woord spreekt open, teer en gedetailleerd over seksualiteit en zuivere liefde (Spreuken 5:18-19).

3. *Nageslacht*

In de schepping zegende God man een vrouw en zei: 'Weest vruchtbaar en vermenigvuldigt, en vervult de aarde' (Genesis 1:28). God schenkt een vrucht op de lichamelijke eenwording: kinderen, hoewel er in de gebrokenheid van deze wereld ook echtparen zijn die deze vrucht niet ontvangen. Echtparen die deze zegen ontvangen, krijgen kinderen om hen op te voeden tot verantwoorde toekomstige wereldburgers en toekomstige burgers van het Koninkrijk van God.

B.1 DOEL VAN HET HUWELIJK

WERKKAART

a. Wat is het oorspronkelijke doel van het huwelijk?

b. Waarom heeft God man én vrouw geschapen?

c. Wat is er gebeurd met het huwelijk in de zondeval?

d. Hoe heeft God het huwelijk hersteld?

e. Welke opdracht heeft God verbonden aan het herstelde huwelijk (Nieuwe Testament)?

f. Wat is de kern van uw relatie als u denkt aan hartstocht of dienen?

g. In hoeverre heeft uw huwelijk kenmerken van het verbond? Omcirkel het juiste getal

Verbond

Onvoorwaardelijk	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Altijd durend	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Overgave	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Standvastige liefde	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1

Contract

Voorwaardelijk
Beperkte periode
Zelfvervulling
Hollywoodliefde

h. Met welke doelen bent u getrouwd?

- 1
- 2
- 3

i. Wat zijn nu uw doelen met het huwelijk?

- 1
- 2
- 3

Praat samen over uw antwoorden en schrijf de punten op waar je met de hulpverlener over door wil praten.

B.2 ROL- EN TAAKVERDELING

INSTRUCTIE

Vorbereiding PZ'er

1. Lees de bijbehorende theorie goed door.
2. Wat vind je van de voorgegeven rollen van man en vrouw?
3. Hoe zie de specifieke plichten van man en vrouw?
4. Voor verdere verdieping over het onderscheid tussen de plichten van man en vrouw, lees: Liefde en trouw bij de puriteinen

Vorbespreking tijdens contactmoment

Behandel tijdens het contactmoment de volgende punten:

1. Hoe God het verschil tussen man en vrouw juist geschapen heeft
2. Rol- en taakverdeling vanuit de verbondsgedachte
3. De gemeenschappelijke plichten
4. De specifieke plichten van man en vrouw
5. Het evenwicht van samen geven

Evaluatie

1. Vraag hoe het voor het echtpaar was om de huiswerkopdracht te maken
2. Bespreek de specifieke afspraken die gemaakt zijn n.a.v. de vorige evaluatie
3. Vraag altijd welke punten het echtpaar zelf wil bespreken vanuit de huiswerkopdracht
4. Hoe spreekt het echtpaar over de rolverdeling?
5. Zit het echtpaar op één lijn wat betreft de taakverdeling?
6. Pakken man en vrouw beiden hun verantwoordelijkheid op?
7. Let op de bijzonderheden tijdens de bespreking; loopt het echtpaar ergens vast? Bemerkt je communicatiestoringen tijdens de bespreking?

Meer lezen over het verschil tussen man en vrouw?

'*Meer dan liefde*' van Dirk Lemmens en Jef de Vriese (2003).

'*Man en vrouw in de traditie der eeuwen*' van Dr. R. Seldenrijk (1999).

Meer lezen over de positie van de vrouw in deze eeuw?

'*Emancipatie en Bijbel*' van Dr. J van Bruggen (1974)

B.2 ROL- EN TAAKVERDELING

THEORIE

Man en vrouw in onze maatschappij

De emancipatiebeweging, die vooral in de jaren '60 opgekomen is, schudt aan de fundamenteën van het huwelijk. Het onderscheid tussen man en vrouw zien zij als een probleem dat uit de weg geruimd moet worden. In onze maatschappij wordt er ook veel gedaan om het verschil tussen man en vrouw weg te werken. Lemmens en De Vriese (2003) laten zien dat de maatschappij op dit moment niet meer zozeer streeft naar gelijkaardigheid, maar naar gelijkwaardigheid. Het woord 'partner' is hier een uiting van. De geslachten moeten aanvullend werken in dezelfde taken met beiden hun unieke invalshoeken. Ze stellen dat mannelijke componenten in de opvoeding en de zorgtaken worden gestimuleerd en dat vrouwelijke componenten in het maatschappelijk functioneren aangemoedigd worden, zoals carrière maken, leiding geven in het bedrijfsleven of minister worden. De traditionele rollen worden volgens hen op grond van het gelijkheidsbeginsel en de 'antidiscriminatie' vervangen door roldoorbrekende taken. Daarnaast signaleren zij dat mannen en vrouwen aangezet worden om de eigenheid van het andere geslacht ook zelf te verwerven: mannen moeten zich vrouwelijker opstellen en vrouwen moeten zich mannelijker gedragen. Hiermee wordt het individualisme en de onafhankelijkheid versterkt. Deze verschillende ontwikkelingen laten zien dat het wezen van het huwelijk steeds minder begrepen wordt.

Mannelijk en vrouwelijk

In Genesis 1:26 lezen we dat God de mens schiep naar Zijn beeld, mannelijk en vrouwelijk schiep God hen. Dit betekent dat de Heere man en vrouw duidelijk verschillend heeft geschapen: Hij gaf hen een verschillend lichaam en een verschillende psyche. Beiden kregen ze iets specifiek van Gods beeld waarin God iets van Zichzelf wilde laten zien. Janssen en De Vriese (2002) benoemen deze specifieke eigenschappen voor de man als lichamelijk sterk, moedig en verstandelijk. En voor de vrouw tederheid, zachtheid en schoonheid. Samen weerspiegelden Adam en Eva het beeld van God beter dan elk van hen afzonderlijk zou kunnen.

De schepping laat zien dat het verschil tussen man en vrouw niet in de eerste plaats te maken heeft met traditie of sociologische ontwikkelingen. Het verschil is een predispositie die God in zijn schepping gelegd heeft. Dit laat zien dat juist het verschil tussen man en vrouw, en daaraan vast de verschillende rollen en taken, de éénheid in het huwelijk mogelijk maakt. Nadat Adam en Eva de intieme eenheid met God en met elkaar verbroken hadden, geeft God man en vrouw een onderscheiden straf. Deze straf heeft te maken met hun eigen verantwoordelijkheden: de man zal, als hoofd van het gezin, in het zweet zijn brood verdienen en de vrouw zal met smart kinderen baren (Genesis 3:16-19). God bouwt dus voort op het principe wat Hij in de schepping ingesteld had: de man het hoofd en de vrouw zijn hulp.

Taakverdeling

Een juist begrip van de posities van man en vrouw in het huwelijk is nodig om de scheppingsrollen te herstellen. Om samen Gods beeld te kunnen dragen en om het mysterie van de relatie tussen Christus en Zijn gemeente te laten zien. In dit juiste begrip speelt de verbondsvisie op het huwelijk een belangrijke rol. We hebben bij het doel van het huwelijk gezien dat een belangrijk kenmerk van het verbond is dat je gericht bent op het welzijn van de ander en dat je de ander onvoorwaardelijk lief hebt. De Bijbel heeft richtlijnen gegeven wat man en vrouw voor elkaar moeten doen om hun liefde te tonen. Deze richtlijnen zijn noodzakelijk weergegeven als plichten, die allen gericht zijn op het welzijn van de ander en die wederzijds zijn. Op een andere wijze kunnen we de herstelde eenheid in het huwelijk niet bewaren. We zullen merken dat de Bijbel een prachtige balans geeft in de positie van man en vrouw. De Bijbel geeft drie soorten plichten: gemeenschappelijke plichten en specifieke plichten van de vrouw tegenover de man en van de man tegenover de vrouw.

Gemeenschappelijke plichten

Voordat we de specifieke plichten gaan beschrijven is het goed om eerst enkele algemene plichten te beschrijven. Deze gelden voor iedereen en dienen in het huwelijk als basis te functioneren voor het uitvoeren van de specifieke plichten:

Wandel en leef naar het Woord van God (Joh. 15:9)

Heb de ander werkelijk lief en toon dit met je daden (1 Joh. 3:18)

Wees elkaar onderdanig in de vrees van God (Efeze 5:21).

Draag de lasten van elkaar (Galaten 6:2)

Acht de ander uitnemender dan jezelf (Fil. 2:3)

Laat de ander met eer voorgaan (Rom. 12:10)

Liefde is de bron van de gezindheid om de plichten te volbrengen.

Plichten voor de man

- *Liefhebben*: de man móet zijn eigen vrouw liefhebben. Dit woord 'moeten' houdt in dat hij eniger mate beheer heeft over zijn gevoelens. Hij móet zijn vrouw liefhebben, of hij het voelt of niet. Liefde, agapè-liefde, is een wilskeuze (Efeze 5:25).
- *Overgave*: de man dient zichzelf volkomen over te geven aan zijn vrouw, dat betekent met alles wat hij heeft, zoals Christus Zich voor de gemeente heeft overgegeven. Hij dient haar aan te hangen en één met haar te zijn (Efeze 5:25 en 31).
- *Reinheid*: God eist reinheid van de man tegenover de vrouw, anders verhindert hij de verhoring van zijn gebeden tot God (1 Petrus 3:7). De man staat onder het gezag van Christus en mag niet zomaar doen wat hij wil.
- *Leiding geven*: de man is verantwoordelijk voor zijn vrouw. Hij staat boven haar, wat inhoudt dat hij haar beschermt, zich verantwoordelijk weet voor haar en haar eert (1 Petrus 3:7). Hierbij komt ook het aspect van de zorg voor het materiele en maatschappelijke welzijn van zijn vrouw.

Plichten voor de vrouw

- *Eren en vrezen*: God vraagt van de vrouw om haar man te eren in heel haar houding. Dit betekent: in woorden, in gedachten en in de wijze waarop de vrouw over haar man tegen anderen (o.a. je kinderen) spreekt. Geef hem de positie die hij hoort te hebben (Efeze 5:33)
- *Onderdanigheid*: de vrouw dient haar man onderdanig te zijn in alles, aldus Paulus in Efeze 5. In alles, zonder uitzondering. Ook Petrus laat in 1 Petrus 3:4-5 zien waarin een vrouw het meest gezegend wordt: de verborgen mens des harten, in het onverderfelijke versiersel van een zachtmoedige en stille geest die kostelijk is voor God.
- *Moederschap*: de vrouw zal zalig zal worden in kinderen te baren zo zij blijft in het geloof en liefde, en heiligmaking met matigheid (zelfbeheersing). Dit zegt Paulus tegen Timotheus in 1 Tim. 2:15. Door de gebrokenheid zijn er ook kinderloze echtparen, wat zeer moeilijk en onbegrijpelijk is. Aangezien God gezegd heeft dat Hij als vrucht op de intieme eenwording kinderen schenkt. En in deze tekst zien we wat de houding van de vrouw hoort te zijn.

Zoals we gezien hebben spreekt de Bijbel alleen maar over geven. God doet een appèl op de persoonlijke verantwoordelijkheid. God zegt niet tegen de vrouw: je man is verplicht om zich geheel aan jou te geven, dus neem hem. En God zegt ook niet dat de man onderworpenheid moet eisen van zijn vrouw. Geen van beiden wordt dus opgeroepen om een appèl te doen op de plichten van de ander. God doet op beiden een appèl tot geven. Vanuit dit zeer nauwe samenspel van 'geven', ontstaat een evenwicht waaruit de bijbelse rollen voort komen. Beiden zijn voor 100% in het huwelijk aanwezig, dat betekent dat man en vrouw elkaar de ruimte moeten geven om volkomen aanwezig te kunnen zijn. Er mag in dit samenspel geen derde zijn. Deze derde hoeft geen persoon te zijn. Het kan ook de auto zijn, het internet, het werk, de kinderen... Heiligheid in het huwelijk kent geen grenzen. Als dit het richtsnoer is voor beiden, dan gaat het goed.

B.2 ROL- EN TAAKVERDELING

WERKKAART

a. Hoe ziet u het verschil tussen man en vrouw als het gaat om de positie in het huwelijk? En de daaraan verbonden taakverdeling?

---

b. Welke onderbouwing kunt u daarvoor vinden in de Bijbel?

---

c. Welke plichten draagt u nu als vrouw of als man in het huwelijk?

---

d. Welke invloed heeft uw overtuiging over de rolverdeling op het functioneren van uw huwelijk?

---

e. Wat vindt u van de stelling dat het huwelijk alleen plichten en geen rechten kent?

---

f. Voor de vrouw: wat vindt u typisch mannelijk aan uw man? Voor de man: wat vindt u typisch vrouwelijk aan uw vrouw?

---

g. Voor de vrouw: welke posities of taken ziet u bij uw man waarbij u de gedachte krijgt 'laat dat maar aan mij over, dat hoort bij mij'? Voor de man: welke posities of taken ziet u bij uw vrouw waarbij u de gedachte krijgt 'laat dat maar aan mij over, dat hoort bij mij'?

---

h. Kijk eens naar een paar problemen die u de laatste weken had. Welke rol speelde uw visie op de posities en taakverdeling in deze problemen?

---

i. Welke plaats hebben verstand en gevoel in uw verhouding? Denk ook aan de manier waarop u met de problemen in de vorige vraag omgegaan bent.

---

j. Een man is onafhankelijk en de vrouw afhankelijk. Wat vindt u van deze stereotypen? Is deze typering bijbels omdat de man het hoofd van de vrouw is (1Kor11:3) en omdat hij leiding dient te geven?

B.3 COMMUNICATIE

INSTRUCTIE

Vorbereiding PZ'er

1. Lees de bijbehorende theorie goed door.
2. Welk belang hecht je aan een goede communicatie?
3. Wat zie je als algemene oorzaak van een verstoorde communicatie?
4. Welke visie heb je op het omgaan met emoties?
5. Welke visie heb je op boosheid?
6. Welk verband zie je tussen communicatie en het doel van het huwelijk en de rol- en taakverdeling?
7. Wat vind je van de 5 stappen van Chapman (werkkaart 3) over het omgaan met boosheid?

Vorbepreking tijdens contactmoment

Behandel tijdens het contactmoment de onderstaande punten. Vanwege het grote belang van goede communicatie is deze theorie uitgebreider dan de andere kaarten. Het is goed mogelijk om dit deelonderwerp in twee keer te behandelen. De verdeling kan gemaakt worden in punt 1-3 (met werkkaart 1) en 4-6 (met werkkaart 2 en 3).

1. Communicatie als uiting van een goede basis
2. Persoonlijke behoeften
3. Belang van goede communicatie
4. Emoties in de communicatie
5. Omgaan met boosheid
6. Verschil tussen man en vrouw in de communicatie

Evaluatie

1. Vraag hoe het voor het echtpaar was om de huiswerkopdracht te maken
2. Bespreek de specifieke afspraken die gemaakt zijn n.a.v. de vorige evaluatie
3. Vraag altijd welke punten het echtpaar zelf wil bespreken vanuit de huiswerkopdracht
4. Wat is de visie van het echtpaar op goede communicatie?
5. Wat ziet het echtpaar bij hen als de grootste oorzaak van verstoorde communicatie?
6. Op welke wijze gaan man en vrouw met emoties in de relatie om? Komen de antwoorden van beiden overeen?
7. Welke visie heeft het echtpaar op boosheid? Hoe gaan ze daarmee om?
8. Zijn er punten ter verbetering? Zoek samen met het echtpaar naar mogelijke oplossingen. Houd de belangen van man en vrouw beiden in het oog en focus je op positieve ervaringen voor het echtpaar.
9. Let op de bijzonderheden tijdens de bespreking; loopt het echtpaar ergens vast? Bemerkt je communicatiestoringen tijdens de bespreking?

Meer lezen over communicatie?

'Samen praten' van H. van Groningen (1998).

'Bouwen aan een gelukkig huwelijk' van Lary Crabb (1996).

Meer lezen over bijbels verantwoord omgaan met boosheid?

'De andere kant van de liefde' van Gary Chapman (2002)

B.3 COMMUNICATIE

THEORIE

Communicatie als uiting van een goede basis

Goede communicatie is een absolute voorwaarde voor een goed huwelijk om de eenheid vorm te geven. Communicatie laat zien hoe je staat tegenover de ander. Het is de praktijk van de voorgaande onderwerpen: doel van het huwelijk en de rol- en taakverdeling. De dienende houding van man en vrouw, het gericht zijn op het welzijn van de ander en het zorgen dat de behoeften van de ander beantwoord worden komen in de communicatie tot uiting. Deze communicatie is een middel tot de gewenste eenheid, tot een twee-eenheid waarin twee individuen als een eenheid functioneren. Crabb (1996) schrijft:

Beide partners moeten bereid zijn te voorzien in de behoeften van de ander, ongeacht hoe hij reageert. We zijn geen van allen in staat ons volmaakt voor de ander in te zetten. Niettemin is ons hoogste doel het geestelijke en persoonlijke welbevinden van onze partner te bevorderen. We hebben de verantwoordelijkheid ons dat doel voortdurend voor te houden. We zijn geneigd manipulerende doelen na te jagen. (...) God geeft ons nadrukkelijk de opdracht ons aan elkaar te onderwerpen (Ef. 5:21). Hij laat ons geen keus. We worden niet uitgenodigd over deze benadering van het huwelijk 'na te denken'. Mannen moeten zich aan de behoeften van hun vrouw onderwerpen door van haar te houden. Vrouwen moeten onderdanig zijn aan de behoeften van hun man door hem te respecteren. (...) Communicatieproblemen ontstaan meestal, omdat men niet in staat is zich in te zetten voor de ander. Eenvoudiger gezegd, communicatieproblemen zijn veelal te herleiden tot verkeerde doelen. Deze diagnose is eenvoudig, maar niet simplistisch. Psychologen hebben de neiging hun aandacht dermate sterk te richten op de moeilijkheden van een duidelijke waarheid, dat de eenvoud ervan verloren is gegaan. Communicatiecursussen bijvoorbeeld, leren mensen met welke verbale strategieën ze kunnen spreken en luisteren zonder de ander aan te vallen of zichzelf te verdedigen. Maar zelden onderkennen ze zelfzuchtige beweegredenen als het belangrijkste probleem. p.75-76

Persoonlijke behoeften

We zien dus dat in de gebrokenheid van deze wereld de eenheid steeds belaagd wordt door egoïsme. Enerzijds de behoefte aan eenheid en de ander willen dienen, anderzijds de eigen behoeften. Dit is een realistisch dilemma. Als een echtpaar een volkomen eenheid verwacht binnen het huwelijk, hebben ze buiten de realiteit van de zonde gerekend. Ieder mens heeft eigen behoeften en heeft een natuurlijke geneigdheid tot egoïsme waardoor hij geneigd is mensen om zich heen te manipuleren om die behoefte voldaan te krijgen. Crabb (1996):

De meesten van ons beginnen aan een huwelijk met het idee dat onze partner zich op een bepaalde manier moet gedragen, anders vinden we geen geborgenheid en eigenwaarde. (...) We houden hardnekkig vast aan de opvatting dat onze partner ons op een bepaalde manier moet behandelen. Vaak beroepen we ons op de Bijbel en rechtvaardigen zo de eisen die we aan onze partner stellen. Misschien wil God dat onze partner verandert; daarin kunnen we natuurlijk gelijk hebben. Niettemin is het erg moeilijk te erkennen dat ik niets van mijn partner mag eisen, dan wel toe te geven dat ik de ander moet blijven opbouwen, hoe hij zich ook gedraagt. p.77

De Bijbel leert ons dat communicatieproblemen ontstaan als mensen egocentrische doelen najagen. Doelen waarin de eigen behoeften centraal staan. Jakobus 4:1-3 zegt: 'Vanwaar komen krijgen en vechterijen onder u? Komen zij niet hiervan, namelijk uit uw wellusten, die in uw leden strijd voeren? U begeert en hebt niet; u benijdt en ijvert naar dingen, en kunt ze niet verkrijgen; u vecht en voert krijg, doch u hebt niet, omdat u niet bidt. U bidt, en u ontvangt niet omdat u kwalijk bidt, opdat u het in uw wellusten doorbrengen zou.'

Belang van goede communicatie

Woorden die uitgesproken worden hebben altijd een boodschap voor degene tot wie gesproken wordt. Woorden hebben zoveel waarde dat ze 'macht' hebben om iemand op te bouwen, maar ook om iemand te beschadigen. Het belang van woorden en de diepe invloed daarvan wordt door God bevestigd in Mattheüs 12:37 'Want uit uw woorden zult gij gerechtvaardigd worden, en uit uw woorden zult gij geoordeeld worden.' En in Spreuken 25:11 wordt de balsemende werking van opbouwende woorden uitgebeeld: 'een rede op zijn pas gesproken, is als gouden appels op zilveren gebeelde schalen.'

Het is duidelijk dat de communicatie voor een groot deel de kwaliteit van het functioneren op alle andere gebieden in het huwelijk bepaalt. En andersom wordt de kwaliteit van de communicatie weer beïnvloed door alle huwelijksgebieden. Er moet tussen man en vrouw gesproken worden over alle gebieden. Om te weten hoe de ander denkt en waarmee je de ander het beste kunt dienen is praten noodzakelijk. Communicatie is tweerichtingsverkeer wat altijd doorgaat. Door woorden heb je contact. Het is een actief verbindend element in een relatie. Daarom is het van groot belang dat man en vrouw elkaar begrijpen. Het verstaan van woorden alleen is niet voldoende voor een goede communicatie. De persoon die achter de woorden zit, moet gekend worden, om de woorden goed te kunnen begrijpen. Een verstoorde communicatie is een belangrijk signaal voor problemen in de relatie. Lemmens en De Vries (2003) schrijven:

Het zijn symptomen van een dieperliggende oorzaak. Allemaal hebben ze te maken met het zoeken naar het voldoen aan de eigen behoeften en het negeren of het blind zijn voor de nood van de ander. Allemaal zijn ze een uiting van een egocentrisch denken en handelen: de mens die zichzelf op de troon van zijn leven zet en niet geneigd is om een prioriteit te maken van de liefde voor de ander en van de liefde tot God. (...) Gebroken relaties en verstoorde communicatie, worden veroorzaakt door gebrek aan openheid en gebrek aan interesse voor de nood van de ander, wat een uiting is van de zondige natuur. Zelfs als je het goede wil doen, loop je toch vaak klem met je goede voornemens (vgl. Romeinen 7:19-24).
p.125

Emoties in de communicatie

Communicatie is dus bij uitstek het middel om interesse te tonen in de ander en om de ander op te bouwen. Gods Woord geeft daarvoor verschillende aanwijzingen. Als voorbeeld noemen we Kolossenzen 4:6 'Uw woord zij te allen tijde in aangenaamheid, met zout besprengd, opdat gij moogt weten, hoe gij een iegelijk moet antwoorden.' Ieder woord wat gezegd wordt dient dus de ander op te bouwen. Maar dan volgt de vraag hoe de mens om moet gaan met zijn emoties. Emoties zijn lang niet altijd opbouwend voor de ander en toch zijn ze realiteit, ze zijn er. Het Spreukenboek in de Bijbel erkent dit ook en bevat een enorme schat aan waarheden hierover. De rode lijn in de verschillende spreuken is de waarschuwing dat woorden die eenmaal uitgesproken zijn niet meer terug kunnen en dat vanuit emotie gesproken woorden bijna altijd schade doen. Verder wordt de zelfbeheersing vaak geprezen. Deze zelfbeheersing vraagt om training vanuit de gedachte dat je voor de ander opbouwend en dienend wil zijn.

Enkele prachtige spreuken die gouden waarheden spreken over boosheid en de kracht van woorden:

- 'Die haastig is tot toorn, zal dwaasheid doen.' (14:17) Primair vanuit boosheid reageren, duidt de Bijbel als dwaasheid.
- 'De medicijn der tong is een boom des levens; maar de verkeerdheid in dezelve is een breuk in den geest.' (15:4) Salomo wil zeggen dat kalme woorden je doen leven, maar dat verkeerde woorden vernietigend zijn voor je geest.
- 'Liefelijke redenen zijn een honigraat, zoet voor de ziel, en medicijn voor het gebeente.' (16:24) Liefelijke, vriendelijke woorden worden vergeleken bij honing. Ze hebben een aangename en genezende uitwerking op ziel en lichaam.
- 'Dood en leven zijn in het geweld der tong; en een ieder, die ze liefheeft, zal haar vrucht eten.' (18:21) Deze spreuk laat zien dat woorden macht hebben over leven en dood. En als je daar op

een goede wijze mee omgaat, zul je daarvan de vrucht plukken. De mens heeft dus zelf invloed op de gevolgen van zijn woorden, zowel ten goede als ten kwade.

- *'Het verstand van de mensen vertrekt zijn toorn; en zijn sieraad is de overtreding voorbij te gaan.'* (19:11) Deze spreuk zegt dat een mens die verstandig is zijn woede inhoudt. Hij ziet het als een eer om de fouten van anderen niet aan te rekenen.
- *'Die zijn mond en zijn tong bewaart, bewaart zijn ziel van benauwdheden.'* (21:23) Als een mens dus spaarzaam is met zijn woorden en zijn tong in toom houdt, bespaart hij zich allerlei ellende.
- *'Uw hart zij niet nijdig over de zondaren; maar zijt te allen dage in de vreze des HEEREN. Want zekerlijk, er is een beloning; en uw verwachting zal niet afgesneden worden.'* (23:17-18) Deze spreuk geeft een duurzaam advies over het omgaan met verkeerde dingen van een ander. Word er niet boos om, ook niet in je hart. Stel jezelf onder God en dien Hem, dan heb je toekomst en je hoop en verwachting zal niet verloren gaan.
- *'Een zot laat zijn gansen geest uit, maar de wijze wederhoudt dien achterwaarts.'* (29:11) De dwaas geeft uiting aan zijn gevoelens en laat ze de vrije loop, maar de wijze houdt ze in toom en weet zich te beheersen.

We hebben in deze prachtige spreuken de waarde van woorden en de waarde van beheersing van emoties gezien. Crabb (1996) bevestigt deze waarde en legt dit uit aan de hand van een voorbeeld. Hij tekent de mens op een platform; het platform van de waarheid die overeenstemt met de Bijbel. Aan twee kanten kun je van dit platform af vallen. Aan de ene kant is de valkuil van het dumpen van je emoties bij de ander en aan de andere kant de valkuil om je emoties op te kroppen. Op het platform van de waarheid blijven staan betekent: je emoties volledig tegenover God en jezelf erkennen en ze dan alleen te uiten als dat in overeenstemming is met Gods bedoeling. Nu rijst de vraag: Wanneer is het uiten van emoties in overeenstemming met Gods Woord? Welke emoties mogen geuit worden en op welke wijze?

Omgaan met boosheid

Vanuit de basis van de genoemde spreuken gaan we nu verder met de vraag wanneer en hoe negatieve emoties, zoals boosheid, wel op een bijbels verantwoorde wijze geuit mogen worden. Als eerste moeten we weten wat het verschil is tussen geoorloofde en ongeoorloofde boosheid.

Chapman stelt dat boosheid een natuurlijke eigenschap van de mens is die tot uiting komt door een gebeurtenis die irriteert, frustreert, pijn doet of op een andere wijze een onbehagelijk gevoel geeft. Boosheid op zichzelf is niet verkeerd zoals we lezen in Efeze 4:26 en 27: *'Wordt toornig en zondig niet; de zon ga niet onder over uw toornigheid; en geeft den duivel geen plaats.'* Deze boosheid is goed als het over werkelijk onrecht gaat, als we het uiten op een wijze die voor de ander opbouwend is en als het overeenkomt met de wijze waarop God toornt. Als we zo met boosheid omgaan heeft zij juist een helende werking. Chapman (2002):

Wat is Gods doel met menselijke boosheid? (...) Menselijke boosheid is door God ontworpen om ons te motiveren constructieve actie te ondernemen als we geconfronteerd worden met onrecht. De reden waarom dit voor christenen niet altijd vanzelfsprekend is geweest heeft te maken met onze zondige natuur: onze kijk op recht en onrecht is niet altijd juist. Dat betekent dat niet alle menselijke boosheid gericht is op werkelijk onrecht. Doordat onze zondige natuur egocentrisch is (gericht op onszelf) in plaats van theocentrisch (gericht op God), worden we vaak boos als iets niet volgens ons plan gaat. p.27

Het probleem met boosheid zit dus in hoe wij situaties beoordelen, in welke maatstaf van recht en onrecht wij gebruiken en in de gedachte die de boosheid veroorzaakt. Worden we persoonlijk gekwetst of is er sprake van werkelijk onrecht? Om geoorloofde boosheid te omschrijven met de juiste maatstaf kunnen we het beste naar het leven van de Heere Jezus kijken. Zijn boosheid was altijd geoorloofd en uit Zijn boosheid of toorn ontvangen wij principes voor geoorloofde boosheid. Toorn bij de Heere Jezus ontstond wanneer Gods heiligheid aangetast werd door de zonde van de mens. Niet wanneer Hem persoonlijk onrecht werd aangedaan. Zelfs op het diepste punt van onrecht, toen Hij gelasterd werd bij de Grote Raad zweeg Hij stil en werd niet toornig. Maar het bewuste aantasten van de heiligheid van God bracht de Heere Jezus tot toorn. Een toorn die steeds gedreven werd door liefde tot de heiligheid om de zonde te veroordelen, maar ook tot de genade om de zondaar te be-

houden. Een bijzonder voorbeeld hiervan lezen we in Markus 3:1-6. Drie zaken vallen daarin op:

1. De Heere Jezus werd boos over de hypocriete houding van de Farizeeën, over hun bewuste onoprechtheid. Zijn toorn was heilig, dat wil zeggen: apart van de zonde.
2. De Heere Jezus werd bedroefd over de verharding van hun hart. Hieruit spreekt Gods bewogenheid met de mensheid en daarmee het gericht zijn op het behoud van de zondaar in de uiting van oprechte boosheid.
3. In het handelen van de Heere Jezus na Zijn boosheid zien we Zijn liefde: hij geneest de zieke. Hierin blijkt opnieuw dat het uiten van Zijn boosheid vanwege de zonde het doel heeft om degene die de boosheid veroorzaakt te behouden.

Deze drie principes over de omgang met boosheid vanwege de schending van Gods heiligheid zien we ook in het Oude Testament. Gods boosheid heeft altijd als doel gehad om de mens tot inkeer te brengen en hem genade te bewijzen. Boosheid is dus geoorloofd als Gods wet overtreden wordt, als wij bewogen zijn met het lot van de ander en als we handelen tot opbouw van de ander en van de relatie. Uiting geven aan boosheid die hier niet aan voldoet, werkt alleen maar schade. Het uiten kan een tijdelijk gevoel van opluchting geven, maar uiteindelijk geen oplossing. Deze gevoelens moeten we ook niet koesteren of opkroppen, maar eerlijk voor God belijden en we moeten ze niet dumpen bij onze medemens.

Om productief met geoorloofde boosheid om te gaan adviseert Chapman (2002) twee vragen te overwegen. De eerste vraag luidt: is de handeling die ik overweeg positief, met andere woorden, draagt die bij aan de oplossing van ons probleem en het herstellen van onze relatie? De tweede vraag is: is de handeling die ik overweeg liefdevol, met andere woorden, ben ik op zoek naar dat wat het beste is voor de persoon op wie ik boos ben? Op werkkaart 2 worden op basis van deze twee vragen 5 stappen behandeld die Chapman aanbiedt om op een constructieve wijze om te gaan met het uiten van emoties.

Verskil tussen man en vrouw in de communicatie

Tenslotte is het goed om het verband te leggen tussen communicatie en het verschil tussen man en vrouw. Deze verschillen zijn behandeld in de eerste twee deelgebieden. Dit verband geven we kort weer: waar de man als rationeel en verstandig wordt getypeerd die oplossingsgericht communiceert, wordt de vrouw meer relationeel en gevoelig getypeerd waardoor ze meer waarde hecht aan de relationele aspecten in de communicatie. Zoals bij alle andere gebieden van het huwelijk doen man en vrouw er goed aan om de kerneigenschap van het verbond in acht te nemen: gericht zijn op de behoeften van de ander. Dan zal de verschillende wijze van communiceren geen belemmering vormen voor eenheid in de communicatie.

B.3 COMMUNICATIE

WERKKAART 1

a. Wat betekenen de kenmerken van het verbond voor de communicatie tussen man en vrouw (onvoorwaardelijk, altijd durend, overgave en standvastige liefde)?

---

b. Hoe komt uw houding van gerichtheid op de ander tot uiting in uw communicatie met uw man/vrouw?

---

c. Voor de man: hoe komt uw volledige overgave aan uw vrouw tot uiting in de communicatie?

Voor de vrouw: hoe komt in uw communicatie tot uiting dat u uw man eert?

---

d. Welke rol spelen uw persoonlijke behoeften in de communicatie met uw man/vrouw?

---

e. Wat ligt er, volgens de Bijbel, vaak ten grondslag aan communicatieproblemen?

---

f. Wat is bij u de meest voorkomende oorzaak als de communicatie fout loopt?

---

g. Waarom is goede communicatie van uiterst belang voor het goed functioneren van uw huwelijk?

---

h. Benoem enkele adviezen die de Bijbel geeft om uw communicatie goed te laten verlopen:

---

i. Wat kunt u doen om uw communicatie te verbeteren?

Meer lezen over de kracht van woorden?

Jakobus 3 spreekt uitgebreid over de macht van woorden en de invloed daarvan op het leven.

B.3 COMMUNICATIE

WERKKAART 2

a. Op welke wijze hanteert u uw emoties, van allerlei soort, in de communicatie? Dumpt u die bij de ander, kropt u deze op of zet u deze constructief in?

---

b. Hoe gaat u met de emoties van uw man/vrouw om?

---

c. Wat is uw visie op boosheid? Vindt u dat boosheid toegestaan is? Zo ja, wanneer en hoe mag dat geuit worden?

---

d. Op welke wijze uit u uw boosheid in de relatie?

---

e. Op welke wijze uit uw echtgeno(o)t(e) zijn/haar boosheid in de relatie?

---

f. Komt uw omgang met boosheid overeen met de adviezen die het Spreukenboek aan u geeft?

- *'Die haastig is tot toorn, zal dwaasheid doen.'* (14:17) Primair vanuit boosheid reageren, duidt de Bijbel als dwaasheid.
- *'De medicijn der tong is een boom des levens; maar de verkeerdheid in dezelve is een breuk in den geest.'* (15:4) Salomo wil zeggen dat kalme woorden je doen leven, maar dat verkeerde woorden vernietigend zijn voor je geest.
- *'Liefelijke redenen zijn een honigraat, zoet voor de ziel, en medicijn voor het gebeente.'* (16:24) Liefelijke, vriendelijke woorden worden vergeleken bij honing. Ze hebben een aangename en genezende uitwerking op ziel en lichaam.
- *'Dood en leven zijn in het geweld der tong; en een ieder, die ze liefheeft, zal haar vrucht eten.'* (18:21) Deze spreuk laat zien dat woorden macht hebben over leven en dood. En als je daar op een goede wijze mee omgaat, zul je daarvan de vrucht plukken. De mens heeft dus zelf invloed op de gevolgen van zijn woorden, zowel ten goede als ten kwade.
- *'Het verstand van de mensen vertrekt zijn toorn; en zijn sieraad is de overtreding voorbij te gaan.'* (19:11) Deze spreuk zegt dat een mens die verstandig is zijn woede inhoudt. Hij ziet het als een eer om de fouten van anderen niet aan te rekenen.
- *'Die zijn mond en zijn tong bewaart, bewaart zijn ziel van benauwdheden.'* (21:23) Als een mens dus spaarzaam is met zijn woorden en zijn tong in toom houdt, bespaart hij zich allerlei ellende.
- *'Uw hart zij niet nijdig over de zondaren; maar zijt te allen dage in de vreze des HEEREN. Want zekerlijk, er is een beloning; en uw verwachting zal niet afgesneden worden.'* (23:17-18) Deze spreuk geeft een duurzaam advies over het omgaan met verkeerde dingen van een ander. Word er niet boos om, ook niet in je hart. Stel jezelf onder God en dien Hem, dan heb je toekomst en je hoop en verwachting zal niet verloren gaan.
- *'Een zot laat zijn gansen geest uit, maar de wijze wederhoudt dien achterwaarts.'* (29:11) De dwaas geeft uiting aan zijn gevoelens en laat ze de vrije loop, maar de wijze houdt ze in toom en weet zich te beheersen.

B.3 COMMUNICATIE

WERKKAART 3

5 stappen om met boosheid om te gaan

Chapman (2002) geeft 5 stappen om goed met boosheid om te gaan. Hieronder geven we die samenvattend weer:

1. *Geef voor uzelf toe dat u boos bent.* U kunt makkelijker positief met uw boosheid omgaan als u er eerst even bij stil staat dat u boos bent. Hierdoor kunt u de boosheid scheiden van de actie die u gaat ondernemen. Boosheid is geen zonde, maar vaak zit er in de actie vanuit boosheid zonde.
2. *Wees terughoudend in uw eerste reactie.* Reageren vanuit emotie is vrijwel altijd negatief en afbrekend. Wie snel boos is, zal dwaasheid doen zegt Spreuken 14:17. Hiermee gaat u niet het conflict uit de weg, maar u wilt zich eerst bezinnen op een gepaste actie.
3. *Probeer er achter te komen waar u nu precies boos om bent.* Als u uw emoties onder controle hebt, kunt u uzelf afvragen waar u precies boos om bent. Hierdoor moet u erachter zien te komen wat de ander precies misdaan heeft.
4. *Ga na welke mogelijkheden u hebt.* Bij deze stap komt de vraag wat u aan uw boosheid kunt doen. Op dit moment hebt u de keuze om voor een verantwoorde reactie te kiezen. Voor een christen zijn dat slechts twee opties:
  - *De ander liefdevol confronteren met uw boosheid.* In Lukas 17:3 staat: 'Wacht uzelf. Indien uw broeder tegen u zondigt, zo bestraf hem; en indien het hem leed is, zo vergeef het hem.' Het woord bestraffen betekent 'er een gewicht op leggen'. Dit betekent dat u de zaak duidelijk onder zijn of haar aandacht brengt. Zo'n bestraffing moet op een vriendelijke en duidelijke manier gegeven worden, terwijl u zich ervan bewust bent dat er altijd een mogelijkheid is dat u de woorden of daden van de ander verkeerd begrepen hebt. In deze context van open communicatie kunt u samen tot een oplossing komen.
  - Bewust het onrecht door de vingers zien waarbij u uw boosheid aan God overgeeft zonder wraakgevoelens te koesteren (Rom. 12:19). U maakt een bewuste keuze om de overtreding die de ander begaan heeft, achter u te laten.
5. *Handel het conflict op een opbouwende manier af.* Bij liefdevol confronteren zal het vaak uitlopen op een oprechte bekentenis met vergeving of de ontdekking dat de motieven anders waren dan u had gedacht. Bij de tweede mogelijkheid geeft u het onrecht aan God over.

Stellingen

Bespreek samen de onderstaande stellingen. Als u het samen eens bent met de stelling, kunt u deze uitspraken samen vaststellen als regels over omgaan met boosheid in uw relatie.

- In het gedrag boosheid laten merken is niet goed. U kunt het beste aan de ander laten weten dat u boos bent.
- Verbale of lichamelijke woede-explosies ten opzichte van de ander zijn verkeerde reacties boosheid.
- U hoort eerst goed te luisteren naar de uitleg over de boosheid van uw echtgenoot en door te vragen naar de betekenis voordat u een oordeel velt.
- Een echtpaar hoort gezamenlijk naar de beste oplossing van het probleem te zoeken waarbij de dienende houding ten opzichte van de ander in acht genomen wordt.
- Na een conflict is het altijd van belang om de ander te laten weten dat u van hem/haar houdt.

B.4 SEKSUALITEIT

INSTRUCTIE

Vorbereiding PZ'er

1. Lees de bijbehorende theorie en werkkaart goed door
2. Bedenk voor je zelf hoe je in dit onderwerp staat.
3. Waar liggen jouw eigen grenzen? Waar kun je wel en niet over praten met je cliënten?
4. Loop je tegen een blokkering aan? Praat hierover tijdens intervisie of coachgesprek, als het kan voordat je het gesprek met de cliënt aangaat.
5. Heb je voldoende kennis over dit onderwerp? Zorg dat je weet wat de Bijbel hierover zegt en zorg dat je voldoende kennis hebt over hoe seksualiteit lichamenlijk en psychisch functioneert (zie theorie: leestips).

Vorbepreking tijdens contactmoment

Het doel van de bespreking is om met elkaar te kijken wat Gods bedoeling is met seksualiteit binnen het huwelijk. Bespreek de volgende punten:

1. Schepping van seksualiteit: het was er al voor de zondeval
2. Seksuele drift: de invloed van de zonde
3. Seksualiteit en geestelijk: seks is geen zonde en is niet ongeestelijk
4. 7 principes: bijbelse kijk op seks
5. Functies van seksualiteit
6. Seksuele verleiding: hoe ga je daar mee om

Evaluatie

1. Vraag hoe het voor het echtpaar was om de huiswerkopdracht te maken
2. Bespreek de specifieke afspraken die gemaakt zijn n.a.v. de vorige evaluatie
3. Vraag altijd welke punten het echtpaar zelf wil bespreken vanuit de huiswerkopdracht
4. Praat het echtpaar open over seksualiteit?
5. Wat is de visie van het echtpaar op seksualiteit? Wat zien zij als doel?
6. Hoe zien zij de relatie tussen seksualiteit en geestelijkheid?
7. Spreken man en vrouw samen over de seksuele verleidingen buiten het huwelijk?
8. Zijn er punten ter verbetering? Zoek samen met het echtpaar naar mogelijke oplossingen. Houd de belangen van man en vrouw beiden in het oog en focus je op positieve ervaringen voor het echtpaar.
9. Let op de bijzonderheden tijdens de bespreking; loopt het echtpaar ergens vast? Bemerkt je moeilijkheden die niet uitgesproken worden? Let op of je duidelijke signalen ziet van problemen waar het echtpaar gespecialiseerde hulp voor nodig heeft.

Meer lezen over seksualiteit in het huwelijk?

'*Liefde voor twee*' seksuele technieken en seksuele harmonie in het christelijk huwelijk. Ed en Gaye Wheat (1984)

'*Meer dan liefde*' Gods plan voor je huwelijk. Dirk Lemmens en Jef de Vriese (2003)

'*Samen in gesprek*' voorbereiding op het huwelijk. drs. R. van Kooten (2006)

B.4 SEKSUALITEIT

THEORIE

Schepping van de seksualiteit

Seksualiteit is een gave die God bij de schepping in de mens ingeschapen heeft. In Genesis staat dat de man zijn vader en moeder moet verlaten en zijn vrouw aanhangen, en dat zij tot één vlees zullen worden. Dit staat beschreven voor de zondeval. Alie Hoek – van Kooten (2003) op een seminar:

De Heere God heeft zowel mannen als vrouwen geschapen en daar maken seksuele gevoelens een belangrijk onderdeel van uit. Gen 1:27 zegt: "En God schiep de mens naar Zijn beeld; naar het beeld van God schiep hij hem; man en vrouw schiep hij ze". Dat wil dus allereerst zeggen dat we naar Gods beeld zijn geschapen en dat er zowel mannen als vrouwen zijn. Dat onderscheidt tussen man en vrouw zit vooral in het geslachtelijke verschil wat alles te maken heeft met seksualiteit. In je man-vrouw zijn ben je reeds een seksueel wezen. Zo is het naar Gods bedoeling.

God roept man en vrouw dus voor de zondeval op om lichamelijk een te worden. Elkaar te bekenen, te leren kennen op een heel intieme manier. De geslachtsgemeenschap is een lichamelijke daad, twee zullen tot één vlees worden. Tegelijkertijd is het een geheimenis van God dat deze lichamelijke eenwording ook bijdraagt aan het één worden naar ziel en geest. Man en vrouw zijn voor elkaar gemaakt om elkaars tegenover te zijn, elkaar aan te vullen en zo compleet te worden. Zij zullen tot een vlees worden. Man en vrouw worden tot een eenheid. Als iets aan elkaar zit, bijvoorbeeld met lijm en je wilt het scheiden van elkaar, zal dat alleen lukken door het te (ver)breken. Dit betekent dat beide betrokkenen beschadigd worden. Daarom heeft God ingesteld dat gemeenschap in het huwelijk thuis hoort tussen één man en één vrouw. God wil dat we in het huwelijk één zijn naar geest, ziel en lichaam. God wil dat de man en vrouw een twee-éénheid vormen. God wil van deze éénheid Zelf ook deel uit maken. Prediker 4:12 stelt dat een drievoudig snoer niet snel verbroken wordt. God heeft de seksualiteit gegeven tot versterking van de één wording naar geest, ziel en lichaam. Ook is het een manier om aan elkaar tot uitdrukking te brengen hoeveel je van elkaar houdt. Het is Gods bedoeling dat de man zijn lichaam aan de vrouw geeft en de vrouw haar lichaam aan de man (1 Korinthe 7:3-4). In Hooglied wordt zeer poëtisch beschreven hoe de bruidegom en de bruid naar elkaar kijken en de liefde voor elkaar benoemen. Tot uitdrukking brengen hoeveel ze van elkaar houden en hoe ze ook lichamelijk naar elkaar verlangen. Seksualiteit heeft met je hele menszijn te maken, het lichamelijke, het psychische en het sociale aspect van man of vrouw zijn.

Seksuele drift

In de zondeval is er iets mis gegaan met de seksualiteit. Zoals alle andere functies van de mens, zijn ook de seksuele gevoelens aangetast door de zonde. Crabb (1996) schrijft dat er iets mis gegaan is met de geslachtsdrift:

De natuurlijke begeerte naar erotisch genot is een bandeloze tiran geworden, die uit is op voldoening zonder zich te bekommeren om grenzen of consequenties. Beschadigde reputaties, verbroken relaties, voortijdig Gods opdrachten beëindigen, geen prijs is te hoog voor seksueel genot. Waarom? Waarom is het biologische verlangen naar seksueel genot een slavendrijver geworden, die mensen ertoe beweegt Gods maatstaven te negeren? p.105

Geen enkele lichamelijke gewaarwording is zo aangenaam en allesomvattend als seksuele opwinding en ontlading. (...) Je kunt helemaal in beslag genomen worden door seksueel genot. De dwangmatige zucht naar erotische opwinding die onze maatschappij domineert, vindt zijn oorsprong in het ontkennen van onszelf als wezenlijke personen die geschapen zijn met het doel een persoonlijke relatie op te bouwen met God en andere mensen. p.107

Seksualiteit en geestelijkheid

We hebben gezien dat seksualiteit een gave van God is, maar ook dat er in de zondeval iets mis gegaan is met de geslachtsdrift. Veel christenen worstelen met de gedachte dat seks onrein is en ongeestelijk. Nu rijst de vraag op welke wijze man en vrouw na de zondeval toch op een bijbelse wijze een twee-éénheid kunnen vormen zonder onrein of ongeestelijk te zijn. Om hier antwoord op te kunnen geven is het nodig een bijbelse visie op seksualiteit te vormen. Mack (1987):

Velen menen dat de Bijbel hierover niet veel zegt. Bovendien zou alles wat er dan over gezegd wordt negatief zijn. Zo denken wij aan een gesprek met een predikantenechtpaar. Huwelijk en gezin waren de onderwerpen. In de loop van het gesprek vertelden deze mensen mij, dat zij problemen hadden op seksueel vlak. De vrouw was opgevoed in een gezin waar nooit iets positiefs over seks gezegd werd. Ook in haar gemeente werd hierover alleen negatief onderwijs gegeven. Als gevolg hiervan had zij een afkeer gekregen van seks en alles wat erbij hoort. Voor haar was seks iets wat vrouwen ondergingen omwille van de voortplanting. Geestelijke mensen konden er, volgens haar, zeker niet over praten, laat staan ervan genieten. (...) Onwetendheid van de positieve visie van de Bijbel op seks kan leiden tot problemen binnen het huwelijk en het ervaren van ware eenheid in de weg staan. p.99,100

Het kan dus een groot obstakel zijn in de beleving van seksualiteit dat man en vrouw seks niet positief kunnen zien, omdat zij niet weten hoe de Bijbel seksualiteit bedoelt. Dit probleem vraagt om bezinning op de waarde die de Bijbel toekent aan seksualiteit.

7 bijbelse principes over seksualiteit

We geven nu 7 principes weer om een bijbelse visie te vormen op seksualiteit. Deze principes, die ontleend worden aan de sleutelpassage van 1 Korinthe 7:1-6 en andere bijbelgedeelten, zijn met toestemming overgenomen uit 'Groeien in eenheid' van Mack (1987). Mack heeft ze in zijn boek aangehaald uit een aanhangsel van 'The Scriptures, Sex en Satisfaction' geschreven door Jay E. Adams:

1. *Binnen het huwelijk zijn seksuele relaties goed.* (Hebr. 13:4). God moedigt de seksuele omgang aan en waarschuwt tegen de verleidingen die kunnen ontstaan bij onthouding.
2. *Plezier in de seksuele omgang (zoals plezier hebben in eten of andere lichamelijke geneugten) is niet verboden, maar veeleer verondersteld* wanneer Paulus schrijft dat ons lichaam toebehoort aan de ander (zie ook Spr. 15 en Hooglied).
3. *Seksueel genot wordt geregeld door het sleutelprincipe volgens het welke seksualiteit niet bestaat voor onszelf maar voor de ander.* (In het huwelijk geeft men het recht over zijn lichaam aan de partner). Elke zelfgerichte seksuele handeling is wellustig en zondig in plaats van heilig en liefdevol. Homoseksualiteit, zelfbevrediging en andere zelfgerichte activiteiten binnen het huwelijk dienen dan ook afgezworen te worden. Zij zijn zondig. In seks, net als in elk aspect van het leven geldt: 'het is zaliger te geven dan te ontvangen'. De grootste voldoening vindt men in het gelukkig maken van de partner.
4. *Seksuele omgang moet regelmatig en bestendig zijn.* Hier kunnen uiteraard geen getallen gegeven worden. Beide echtgenoten dienen er echter voor te zorgen dat 'branden'(niet vervulde seksuele wensen) en de verleiding om het elders te gaan zoeken voorkomen worden.
5. *Het principe van wederzijdse bevrediging houdt in dat elke partij het 'verplichte' seksuele genoegen moet verschaffen wanneer dit nodig is.* Natuurlijk regelen andere bijbelse principes (bijvoorbeeld het principe van matiging en het principe dat men nooit het eigen genot maar dat van de partner zoekt) de frequentie op zulke wijze dat geen van beiden onredelijke eisen gaat stellen. Vragen om seksuele bevrediging, mag nooit gedreven worden door afgodische wellust. Maar een dergelijke regeling mag ook nooit gebruikt worden als verontschuldiging om de ander in zijn seksuele behoeften niet aan te voelen en te bevredigen.
6. Met betrekking tot het principe van de 'rechten' *kan er geen sprake zijn van seksueel marchanderen* ('Ik ga niet met jou naar bed tenzij...') (...)
7. *Seksuele relaties zijn evenwaardig en wederkerig.* Paulus bevoorrecht de man niet boven de vrouw. Wederzijds initiatief, stimulatie, voorspel en deelname in de seksuele daad is niet slechts toegestaan, maar wordt zelfs aangemoedigd.

Seksuele verleiding

Het huwelijk met de seksualiteit is ingesteld toen er nog geen zonden waren. Daarom kan er niet gesteld worden dat het huwelijk primair bedoeld is om hoererij te voorkomen. Toch is na de zondeval noodzakelijk dat Paulus in 1 Korinthe 7:2 moet stellen: 'Maar om der hoererijen wil zal elke man zijn eigen vrouw hebben, en elke vrouw zal haar eigen man hebben.' Het huwelijk waarin de bijbelse principes gehandhaafd worden, zal een bescherming zijn voor verkeerde seksuele begeerten. Vooral in onze tijd, waarin alle zintuigen geprikkeld worden tot onreine seksuele begeerten, is deze vermaning op zijn plaats. De seksuele verleiding van buitenaf doet een grote aanval op het huwelijk. Van Kooten (2006) schrijft:

Het is een levensgevaarlijke tijd. De onthullende, prikkelende kleding, de affiches gewoon in het bushokje, alles wat te vinden is op internet en ga maar door. De wereld suggereert hierbij dat dit een leven is van vrijheid, blijheid, maar dit is een leugen. Het is een leven waarin men nooit Gods geheim van de gave van de seksualiteit ontdekken en bereiken kan. (...) Het is toch wel frappant dat, terwijl wij leven in een tijd waarin alles mag, er juist op dit gebied zoveel problemen zijn. Dit móet je wel zien, want als je op de wijze van de moderne wereld met je lichaam en de seksualiteit omgaat, dan maak je zoveel kapot. Als je jezelf mee laat slepen op internet of met vnzige blaadjes, dan lijkt het spannend, maar je haalt de spanning eraf. Het is ook zondig, want ons lichaam is een tempel van de Heilige Geest. En als wij op zondige wijze met de tempel van God omgaan, de tempel van God schenden, dan zal God ons schenden. Dit is een direct citaat uit 1 Korinthe 3:17. p.89,90

Bij Lemmens & De Vriese (2003) komen we soortgelijke principes tegen als bij Mack. Maar zij hebben ze aangevuld met bijbelse principes over seksuele verleiding. Vier principes geven we weer:

1. *Seksualiteit is een sterke kracht.*

Paulus vermaant in 1 Korinthe 7:5 dat man en vrouw zich niet aan elkaar mogen onttrekken, opdat de satan hen niet verzoeke vanwege het gebrek aan zelfbeheersing. Veel raadgevingen van Salomo zijn gericht op het weerstaan van de seksuele verleiding.

2. *Vlucht voor verleiding.*

Paulus zegt: 'Vliedt de hoererij' (1 Kor. 6:18). In veel huwelijken, maar ook daarbuiten komt in deze tijd veel seksverslaving voor. De aantallen zijn voornamelijk gestegen door de komst van internet. Deze ontrouw in het huwelijk doet een grote aanslag op de huwelijksrelatie. Daarom vermaant Paulus om weg te vluchten voor de verleiding.

3. *Niet in hartstochtelijke begeerlijkheid*

Hartstocht, begeerte en verliefdheid zijn misschien wel een vruchtbare, maar geen gezonde voedingsbodem voor seksualiteit. In tegenstelling tot de blinde verliefdheid heeft liefde de ogen wijd open en laat zich niet leiden door hartstochtelijke gevoelens, maar wel door wat goed is voor de ander. 'Want dit is de wil van God, uw heiligmaking: dat gij u onthoudt van de hoererij; Dat een iegelijk van u wete zijn vat te bezitten in heiligmaking en eer; Niet in kwade beweging der begeerlijkheid, gelijk als de heidenen, die God niet kennen.' (1 Thess. 4:3-4)

4. *Verzoeking werkt progressief*

Zoals iedere verzoeking, is ook de seksuele verzoeking in het begin nog het makkelijkst te weerstaan. Als je ermee gaat experimenteren en gaat zien hoe ver je kan gaan voordat je in de zonde valt, ben je te laat. Jakobus zegt in hoofdstuk 1:14:15 'Maar een iegelijk wordt verzocht als hij van zijn eigen begeerlijkheid afgetrokken en verlokt wordt. Daarna de begeerlijkheid ontvangen hebbende, baart zonde; en de zonde voleindigd zijnde, baart de dood.'

B.4 SEKSUALITEIT

WERKKAART

a. Welke visie heeft u op seksualiteit? Wat is volgens u het doel daarvan?

---

b. Met welk doel heeft God, volgens u, seksualiteit gegeven?

---

c. Lees 1 Korinthe 7:2-5 en 9. Zoek vanuit dit hoofdstuk een antwoord op de volgende 7 vragen:

- Met wie kan men een seksuele relatie hebben?*

- Wat zijn de huwelijksplichten van elke echtgeno(o)t(e) in het huwelijk?

- Wat is de bedoeling van het huwelijk en van seks?*

- Welke houding moeten man en vrouw aannemen tegenover seks?

- Wat is Gods antwoord op seksuele verlangens?*

- Moeten echtgenoten hun seksuele verlangens bespreken?*

- Hoe lang mag een echtpaar zich van seksuele gemeenschap onthouden?*

- Om welke reden mag een echtpaar zich van seksuele gemeenschap onthouden?

---

d. Wat zegt Spreuken 5:15-21 ons over het huwelijk en seksuele relaties?*

---

e. Welk principe betreffende de seksuele daad treffen we aan in Handelingen 20:35? Vat dit in enkele zinnen samen.*

---

f. Wat zijn de doelen van seks in het huwelijk volgens 1 Korinthe 7:2-5, Spreuken 5:15-19 en Genesis 1:27-28?*

1.

2.

3.

---

* Deze vragen zijn met toestemming overgenomen uit 'Groeien in eenheid' van Mack (1987) p.101-103

g. Is een groot verlangen naar seksualiteit teken van een ongeestelijke houding? Waarom wel/niet?

---

h. Welke boodschap heeft Hebrëen 13:4 voor u? Probeer het in eigen woorden weer te geven.

---

i. Welke waarheden over huwelijksgemeenschap worden in Maleachi 2:13-16 onderwezen?*

---

j. Bestudeer Filippenzen 2:3,4 en maak duidelijk, hoe deze verzen van toepassing zijn op de huwelijksrelatie (seksualiteit).*

---

k. Wat leert Hooglied 1:2,13-16, 7:1-10 ons over de huwelijksrelatie?*

---

l. Welke houding tegenover de huwelijkspartner en zijn/haar lichaam wordt in Hooglied 4:1-7 en 5:10-16 voorgesteld? Moet een huwelijkspartner zich ervoor schamen omdat hij van de ander geniet? Is het verkeerd verrukt te zijn, uit te kijken en te genieten van de seksuele relatie met uw partner?*

---

m. Hoe gaat u met seksuele verleiding om? Praat u daar samen met uw man/vrouw over?

---

n. Heeft u hulp nodig voor de omgang met seksuele prikkels en verleidingen?

---

o. Bespreek samen de antwoorden die u individueel gegeven heeft. Praat u samen gemakkelijk of open over seksualiteit?

B.5 SOCIAAL NETWERK

INSTRUCTIE

Vorbereiding PZ'er

1. Lees als voorbereiding de bijbehorende theorie en werkkaart door
2. Wat is jouw visie op de verhouding tussen een gehuwd paar en hun (schoon)ouders?
3. Hoe ga je om met het gebod 'eert uw vader en uw moeder' als er familieconflicten zijn?
4. Welke waarde hecht je aan sociale relaties voor gehuwde mensen?
5. Welk belang hecht je aan het deel uitmaken van een christelijke gemeente en een functie hebben binnen deze gemeente?
6. Wat is jouw visie op arbeid en rentmeesterschap?
7. Welk belang hecht je aan de aanwezigheid van de vader in zijn gezin?
8. Wat heeft bij jou prioriteit (zie laatste vraag werkkaart)?

Vorbepreking tijdens contactmoment

Het doel is dat cliënten inzicht krijgen in hoe de twee-eenheid zich op bijbelse wijze verhoudt tot de sociale contacten met familie en maatschappij. Bespreek de volgende punten:

1. De verandering ten opzichte van ouders als je trouwt
2. Belang van relaties
3. Omgang met (schoon)ouders
4. Belang van vrienden
5. Plaats en taak in de christelijke gemeente
6. Het juiste evenwicht in verantwoord rentmeesterschap
7. De juiste prioriteiten in de relaties

Evaluatie

1. Vraag hoe het voor het echtpaar was om de huiswerkopdracht te maken
2. Bespreek de specifieke afspraken die gemaakt zijn n.a.v. de vorige evaluatie
3. Vraag altijd welke punten het echtpaar zelf wil bespreken vanuit de huiswerkopdracht
4. Hoe is de relatie tussen echtpaar naar de (schoon)familie? Zijn ze tot nieuwe inzichten gekomen?
5. Vormt het echtpaar een zelfstandig gezin?
6. Welke visie en behoefte heeft het echtpaar wat betreft vrienden?
7. Hoe staan man en vrouw in de christelijke gemeente?
8. Staan man en vrouw op één lijn wat betreft de prioriteiten in de relaties?
9. Zijn er punten ter verbetering? Zoek samen met het echtpaar naar mogelijke oplossingen. Houd de belangen van man en vrouw beiden in het oog en focus je op positieve ervaringen voor het echtpaar.
10. Let op de bijzonderheden tijdens de bespreking; loopt het echtpaar ergens vast? Bemerkt je moeilijkheden die niet uitgesproken worden? Let op of je duidelijke signalen ziet van problemen waar het echtpaar gespecialiseerde hulp voor nodig heeft.

Meer lezen over sociale relaties?

'*Samen het huwelijk in*' hoofdstuk 4 van T. Vogelaar (systeemtherapeut)

B.5 SOCIAAL NETWERK

THEORIE

Man en vrouw: een twee-eenheid

Zodra man en vrouw door de echt aan elkaar verbonden worden, zijn zij een twee-eenheid. Zij verlaten het ouderlijk huis en voegen zich samen om op allerlei gebieden tot een te worden. Er staat in Genesis 2:24 dat een man zijn vader en moeder moet verlaten. Dit duidt er op dat als man en vrouw getrouwd zijn, zij een eigen huishouden starten. Zij zijn samen verantwoordelijk voor deze huishouding. De man als hoofd van zijn gezin, de vrouw als vrouw in het gezin. Zij beiden hebben zich los gemaakt van het gezin van herkomst. Dit loslaten is meer dan alleen dat ze in hun eigen huis wonen. Het betekent ook dat de ouders niet meer verantwoordelijk zijn voor hun keuzes en beslissingen. Ze gaan samen als een twee-eenheid verantwoordelijkheid dragen voor het nieuwe gezin dat gesticht is. Toch sluit deze twee-eenheid het belang van andere relaties niet uit.

Belang van relaties

Vogelaar (1996) stelt de vraag: 'Kan een mens niet heel goed zonder sociale contacten? Kunnen getrouwden niet heel goed zonder familie, vrienden, kennissen en gemeenteleden functioneren?'

Zijn antwoord is duidelijk:

Recente theorieën geven aan, dat situaties die een mens onvoldoende aan kan, kunnen leiden tot allerlei gezondheidsproblemen. Het krijgen van steun uit de omgeving kan het ontstaan van problematische situaties soms voorkomen of de negatieve effecten daarvan belangrijk verkleinen. Als je geen sociale ondersteuning krijgt, sta je alleen voor de eenvoudige en soms complexe problemen van het leven. Je hebt dan verhoogde kans op allerlei psychische en lichamelijke problemen. Leven in een sociaal isolement heeft verstrekende gevolgen.' p.72

Verder zegt Vogelaar dat God de mens plaatst in relatie met zijn Schepper en medemens, maar dat door de zonde vervreemding van God en de naaste opgetreden is: 'Je bent niet meer een opengeslagen boek, het innerlijk wordt min of meer gesloten. Van daaruit kun je je terugtrekken uit relaties en je innerlijk afsluiten voor de ander. Je mist hiermee noodzakelijk geestelijk contact en sociale ondersteuning.' Hoewel de mens dus geschapen is als een relationeel wezen, is door de zonde niet alleen de relatie met God verbroken, maar ook de relatie tussen de mensen onderling, zoals we besproken hebben in het eerste deel 'doel van het huwelijk'. Toch heeft God de menselijke relaties laten bestaan, waardoor het noodzakelijk was dat de mens richtlijnen ontving hoe ze met elkaar om dienen te gaan in de gebroken samenleving. Deze richtlijnen laten zien hoe relaties ingevuld moeten worden en hoe deze relaties tot zegen kunnen zijn.

Eert uw vader en uw moeder

Eert uw vader en uw moeder is het eerste gebod met een belofte (Efeze 6:2). God spoort aan om wederzijdse ouders te eren, lief te hebben en trouw te bewijzen. Dit is het bijbels vertrekpunt als we de relatie tussen kinderen en (schoon)ouders bespreken. Zoals we al gezegd hebben maken man en vrouw zich los van hun ouderlijk huis als zij 'tot één vlees worden'. Zij gaan zelf de verantwoordelijkheid voor hun eigen nieuwe gezin dragen. Ouders eren houdt dus iets anders in dan ouders het nieuwe gezin laten regeren. Wat betekent het wel om je ouders te eren als je getrouwd bent? Hoe deze opdracht beantwoord kan worden, hangt sterk af van hoe iemand terug ziet op zijn jeugd en hoe zijn verhouding met de ouders is geweest. Vogelaar (1996) schrijft:

Het eren van ouders begint van binnen. Je kunt aan de buitenkant aardig en vriendelijk zijn, de ander positief tegemoet treden, terwijl je innerlijk veel teleurstelling boosheid en zelfs gekwetstheid voelt. Vanuit een bijbelse normering kun je de diepere gevoelens onderdrukken, je moet toch voldoen aan het bijbelse gebod: eert uw vader en moeder? God ziet niet naar de buitenkant maar de diepste schuilhoeken van het hart. p.75

Hier zien we dus dat mensen vanuit verschillende gevoelens op hun jeugd terug kijken. De één denkt met vreugde en dankbaarheid terug aan zijn fijne jeugd. Maar een ander krijgt gevoelens van pijn en verdriet als hij aan zijn ouders of broers en zussen denkt. Als deze gevoelens niet genezen, zullen ze het eren van ouders blijven belemmeren. De vraag die overblijft is niet hoe je vanuit deze gevoelens ouders kunt eren, maar wat er met deze gevoelens moet gebeuren voordat je tot het eren van je ouders kunt komen. Enerzijds is het belangrijk dat de echtgeno(o)t(e), die de situatie van een afstand kan bekijken, helpt om de situatie op de juiste manier te bekijken. Anderzijds komen we hier op het gebied van het omgaan met emoties. Bij het gebied van de communicatie hebben we hier uitgebreid aandacht aan besteed. Het is van groot belang dat het echtpaar tot de conclusie komt of zij open en eerlijk hun emoties aan hun ouders bekend zullen maken, of dat zij hun beschadigde emoties aan God overgeven. David maakte dit ook mee en zegt in Psalm 27:10: 'Want mijn vader en mijn moeder hebben mij verlaten, maar de Heere zal mij aannemen.' Vanuit door God herstelde emoties wordt het mogelijk om een nieuwe positie tegenover ouders in te nemen. Een positie waarbij je zelf kiest hoe je op een bijbelse wijze zoon of dochter voor je ouders wilt zijn. Dan mag je aan Gods opdracht beantwoorden om je ouders te eren, zonder verwachtingen te hebben van wie zij zijn ten opzichte van jou.

Vrienden

Als man en vrouw samen hun leven beginnen verandert er ook veel in de relaties die er tot dan toe waren. Er moet een nieuw sociaal netwerk opgebouwd worden. Oude vriendschappen veranderen, er worden nieuwe vriendschappen gemaakt. Dit heeft tijd nodig en kost energie. In het oude Israël werden pasgehuwde mannen een jaar vrijgesteld van krijgsdienst om samen met hun vrouw te wennen aan het getrouwd zijn. Ze hebben tijd nodig om samen te zijn. Daarnaast is het belangrijk dat zowel man als vrouw contacten hebben buiten het gezin, in de kerk, de familie en vriendenkring. Het belang van goede vrienden bevestigt Vogelaar (1996):

Het is voor gehuwden heel belangrijk zich in te zetten om een aantal goede vrienden te werven. Als dit niet lukt, mist men veel ondersteuning en krijgt men te weinig correctie en bemoediging op eigen denken, gedragingen en gevoelens. (...) Het is nuttig open te staan voor andere mensen om eigen ideeën te kunnen uitwisselen en bij te stellen. Je kunt elkaar, ook in de christelijke gemeente, opscherpen in het leven vanuit Gods Woord. Een dienende houding, de ander uitnemender achten, is dan van groot belang. Een wettische instelling kan de ander opwekken een weg te gaan van wettische dienstbaarheid of kan juist veel verzet oproepen. Als je in het uiten van kritische opmerkingen binnen een vriendschapsrelatie – zoals Gods Woord zegt – eerst de balk in eigen oog ziet ten opzichte van de splinter in andermans oog, zal dit een vriendschapsrelatie alleen maar kunnen verrijken in plaats van schaden. p.78

Vriendschap is zeer veel waard, ook in het huwelijk. Het Spreukenboek bevestigt deze waarde en geeft dringend advies om zuinig te zijn op vriendschappen. 17:17 *Een vriend heeft te aller tijd lief; en een broeder wordt in de benauwdheid geboren.* 27:9 *Olie en reukwerk verblijdt het hart; also is de zoetigheid van iemands vriend, vanwege de raad der ziel.* 27:10 *Verlaat uw vriend, noch den vriend uws vaders niet; en ga ten huize uws broeders niet op den dag van uw tegenspoed. Beter is een gebuur die nabij is, dan een broeder, die verre is.*

De gemeente van Christus

Een christen kent niet alleen een persoonlijk leven met de Heere, maar is ook geplaatst in de gemeente van Christus. Een christen maakt deel uit van een groter geheel wat 1 Korinthe 12:27 verwoordt als: *'En gijlieden zijt het lichaam van Christus en leden in het bijzonder.'* En vers 21: *'Het oog kan niet zeggen tot de hand ik heb u niet van node.'* Een christen staat niet vrijblijvend tegenover zijn medechristenen. Elke christen heeft gaven gekregen waarmee hij de gemeente moet en kan dienen. Als christen ben je een wezenlijk onderdeel van het lichaam van Christus. Anderen hebben jouw gaven nodig. Paulus zegt in Romeinen 12:7-8 *'Zo laat ons die gaven besteden, hetzij profetie naar de mate des geloofs, hetzij bediening in het bedienen, hetzij die leert in het leren, hetzij die vermaant in het vermanen; die uitdeelt in eenvoudigheid; die een voorstander is in naarstigheid; die barmhartigheid doet in blijmoedigheid.'* Galaten 10:6 geeft de opdracht: *'Doet goed aan allen, maar*

meest aan de huisgenoten des geloofs. 'Het is een bijbelse opdracht om onze naasten en in het bijzonder onze geloofsgenoten te steunen in tijden van zorg. In Hebrëeën 10: 25 wordt opgeroepen om de samenkomst niet te verzuimen. We dienen deel uit te maken van een gemeente, waarin we sociale contacten met gemeenteleden kunnen onderhouden. Onze eenheid met en liefde tot hen is een opdracht van Jezus (Johannes 13:34), waardoor de wereld zal bekennen dat Hij de Zoon van God is (Johannes 17:23). Dit geeft een grote verantwoordelijkheid voor hoe man en vrouw met elkaar en met de gemeenteleden omgaan. Het geeft verantwoordelijkheid in hoe we in de maatschappij staan waarin we leven. De grote zendingsopdracht in Mattheüs 28:18-20 wijst op de verantwoordelijkheid van christenen buiten gezin en kerk naar de samenleving, dichtbij of veraf.

Maatschappelijke positie

Naast de positie die man en vrouw kregen ten opzichte van elkaar, familie en in de gemeente van Christus, hebben ze beiden een taak ten opzichte van hun naasten. De Heere Jezus zegt in Mattheüs 22:38 'Gij zult uw naasten lief hebben als uzelf.' Wie deze naasten zijn legt de Heere Jezus uit in de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan (Lukas 10). Elke medemens is onze naaste, zelfs onze vijand van wie de Heere Jezus zegt in Mattheüs 5:43-48: 'Hebt uw vijanden lief; zegent hen die u vervloeken; doet wel degenen die u haten en bidt voor degenen die u geweld aandoen en u vervolgen.' Onze naaste komen we tegen in het gezin, in de kerk, op het werk en in de maatschappij. We zijn als christenen geroepen om overal onze naasten te dienen en lief te hebben. Dit betekent ook dat man en vrouw, die samen een twee-eenheid vormen, open staan voor hulp aan anderen.

Naast deze zorg voor anderen is iedereen geroepen om te arbeiden: 'zes dagen zult gij arbeiden en al uw werk doen' (Exodus 20:). Door deze arbeid neem je een plaats in deze maatschappij in. Of je nu buitenshuis werkt, of dat je thuis het gezin verzorgt. Het is altijd een plaats die ons verbindt met de maatschappij en in meer of mindere mate met andere mensen. Dit maakt ons verantwoordelijk ten opzichte van anderen buiten het gezin. Vanuit ons rentmeesterschap dienen we deze verantwoordelijkheid zorgvuldig te dragen. Hoewel de mens de plicht heeft om te arbeiden, en zijn verantwoordelijkheden te dragen, zegt de Prediker in hoofdstuk 1:3 'Wat voordeel heeft de mens van al zijn arbeid, dien hij arbeidt onder de zon?' De Prediker wil laten zien dat het niet enkel om arbeid draait in dit leven. Deze nuancering is nodig in een maatschappij waarin het materialisme hoogtij viert. Vogelaar (1996) schrijft:

In reformatorische kring kunnen mannen nogal eens druk bezet zijn met bestuurlijke functies of ander werk voor een alleszins respectabel doel. Goede gereformeerde doelen worden nagestreefd en uitgewerkt in allerlei organisaties. Omdat heel wat van dit werk bij een beperkt aantal mensen komt te liggen, komt het erop aan of deze mensen ook gezonde grenzen kunnen stellen. Durf je bij een vraag om iets op te pakken, ook nee te zeggen? Kun je ook kiezen voor eigen gezin? Of wordt het gezin sluitpost? (...) Man en vrouw hebben een verschillende taak in het gezin. De praktijk laat nogal eens zien, dat mannen veel overwerk doen om meer financiële armslag te hebben voor het gezin. Het kan dan voorkomen, dat een man te weinig met zijn vrouw doorpraat of dit de wens van beiden is. In de praktijk zie je dat een vrouw liever haar man wat vaker in het gezin zou zien functioneren in plaats van zoveel op pad te zijn om geld te verdienen voor veelal luxe artikelen. De man kan het gevoel hebben hard voor zijn gezin te werken, terwijl hij in werkelijkheid door de jaren heen van zijn gezin vervreemdt. De man dient hier zijn gezin dus niet altijd mee. p.80-81

Prioriteiten

Na de opsomming van alle drukke bezigheden in het sociale netwerk van gezin, werk, gemeente en samenleving is het van groot belang de prioriteiten goed op orde te houden. Onze verhouding met God is van het grootste belang, voor het persoonlijk geestelijk leven maar tegelijkertijd komt een diep gemeenschapsleven met God ook anderen ten goede. De tweede prioriteit is het gezin, de relatie met man/vrouw en kinderen. Als derde komt het werk in de maatschappij en als vierde taken in de kerk en in de samenleving. Geen van beide echtlieden mag het structureel zo druk hebben dat dit ten koste gaat van de tijd die nodig is om de huwelijksrelatie goed te houden.

B.5 SOCIAAL NETWERK

WERKKAART

a. Wat vindt u van de uitspraak dat man en vrouw zich beiden helemaal los moeten maken van thuis om een nieuw gezin te kunnen vormen?

---

b. Waaraan kan uw man/vrouw merken dat u zich los gemaakt heeft van uw ouderlijk huis?

---

c. Op welke wijze wilt u zoon/dochter zijn voor uw ouders? Hoe hoort, volgens de Bijbel, de relatie tussen u en uw ouders eruit te zien?

---

d. Hoe hoort, volgens de Bijbel, de relatie tussen u en uw schoonouders eruit te zien?

---

e. Op welke wijze denkt u dat uw man/vrouw zoon/dochter voor uw ouders zou willen zijn?

---

f. Welk waarde kent u toe aan sociale relaties (vrienden) voor u en voor uw echtgeno(o)t(e)?

---

g. Hoe gaat u met vrienden om? Lees Spreuken 17:17, 27:9 en 27:10.

---

h. Welke plaats, vindt u, dat u en uw man/vrouw in zouden moeten nemen in de gemeente?

---

i. Op welke wijze geeft u vorm aan de sociale contacten binnen de gemeente?

---

j. Welke visie heeft u op arbeid? Heeft uw man/vrouw dezelfde visie?

---

k. Op welke wijze draagt u uw rentmeesterschap?

---

g. Welke prioriteiten heeft u? Geef een cijfer van 1 tot 4 (1=meeste prioriteit)

..... | Werk

..... | Kerk

..... | God

..... | Gezin/man/vrouw

B.6 FINANCIËN

INSTRUCTIE

Vorbereiding PZ'er

1. Lees als voorbereiding de bijbehorende theorie en werkkaart door
2. Welke verband zie jij tussen omgang met financiën en de kwaliteit van de huwelijksrelatie?
3. Wat zie je als grootste onderliggend probleem in conflicten over financiën?
4. Welke invloed vind je dat de bijbelse principes van Mack horen te hebben op het omgaan met financiën?

Vorbepreking tijdens contactmoment

Het doel is dat cliënten een gezamenlijke bijbelse visie krijgen op financiën, zodat er in het huwelijk financiële eenheid kan ontstaan. Bespreek de volgende punten:

1. Financiële regelingen in Nederland: check welke regeling het echtpaar heeft
2. Belang van visie op financiën
3. Belang van eenheid op financieel gebied
4. Bijbelse richtlijnen voor het omgaan met financiën
5. Geef alleen werkkaart 1 met een kopie van de bijbelse richtlijnen mee

Evaluatie

1. Vraag hoe het voor het echtpaar was om de huiswerkopdracht te maken
2. Bespreek de specifieke afspraken die gemaakt zijn n.a.v. de vorige evaluatie
3. Vraag altijd welke punten het echtpaar zelf wil bespreken vanuit de huiswerkopdracht
4. Welke visie heeft het echtpaar algemeen op financiën? Is dit een bespreekbaar punt? Zijn ze hier één in?
5. Welke blokkade zien zij op weg naar eenwording in de financiën?
6. Welke invloed heeft de Bijbel op de visievorming van het echtpaar?
7. Als het echtpaar financiële overeenstemming wil bereiken op basis van deze bijbelse principes, kun je hen werkkaart 2 aanbieden.
8. Zijn er punten ter verbetering? Zoek samen met het echtpaar naar mogelijke oplossingen. Houdt de belangen van man en vrouw beiden in het oog en focus je op positieve ervaringen voor het echtpaar.
9. Let op de bijzonderheden tijdens de bespreking; loopt het echtpaar ergens vast? Bemerkt je moeilijkheden die niet uitgesproken worden? Let op of je duidelijke signalen ziet van problemen waar het echtpaar gespecialiseerde hulp voor nodig heeft.

Meer lezen over financiën in bijbels licht?
'Groeien in eenheid' van Wayne Mack (1987)

B.6 FINANCIËN

THEORIE

Financiële regelingen in Nederland

In Nederland is het mogelijk bij het burgerlijke huwelijk in gemeenschap van goederen of op huwelijkse voorwaarden te trouwen. In gemeenschap van goederen betekent dat alles wat man en vrouw bezitten vanaf het voltrekken van hun huwelijk van hen beiden is. Bij huwelijkse voorwaarden wordt er voor het huwelijk een bezoek gebracht aan de notaris waar beschreven wordt hoe de bezittingen en gelden verdeeld worden onder de echtlieden en wie er eigenaar wordt van bijvoorbeeld onroerend goed. Deze keuze heeft grote invloed op wie juridisch zeggenschap heeft over geld en goederen.

Belang van visie op financiën

Het is belangrijk dat man en vrouw op één lijn staan wat betreft omgaan met financiën in het gezin. Mack (1987) stelt dat het onderwerp geld één van de meest verdeling brengende krachten binnen het huwelijk kan zijn. Man en vrouw hebben elk hun visie op geld, op omgaan met leningen, verzekeringen, hypotheek, sparen en het geven van giften. Man en vrouw hebben vanuit hun gezin van herkomst een bepaald waardeoordeel over geld en goederen meegekregen. Als deze waardeoordelen onderling zeer uiteenlopend zijn kan dat aanleiding geven tot onenigheid. Gedrag dat voor de een als normaal ervaren wordt kan voor de ander aanleiding zijn voor vragen en bij onvoldoende antwoorden voor wantrouwen. Al eerder hebben we gesteld dat de grootste blokkade op weg naar eenwording de zonde van egoïsme is. Deze zelfzucht heeft directe invloed op het omgaan met financiën. Vanwege deze natuurlijke ik-gerichtheid is het zeer onwaarschijnlijk dat een echtpaar ontkomt aan meningsverschillen of conflicten over geld. Dit kan bestaan naast het feit dat man en vrouw verlangen om één te zijn op alle gebieden.

Belang van eenheid op financieel gebied

Eénheid op het gebied van de financiën is net zo belangrijk als eenheid op de andere huwelijksgedebieden. Zoals God richtlijnen gegeven heeft om tot eenheid op de andere gebieden te komen, zo heeft God ook richtlijnen gegeven voor het omgaan met financiën. Om twee mensen tot eenheid te laten komen zijn er normen nodig waaraan beiden zich onderwerpen. Mack (1987) stelt dat de basis voor financiële eenheid in het huwelijk ongetwijfeld gevormd wordt door een bijbelse opvatting inzake geld. Hij stelt dat een christen-echtpaar deze opvatting moet aanvaarden, niet omdat zij het allerbest functioneert, niet omdat het eenheid bevordert, maar omdat dit Gods wil is. Conflicten over financiën zullen ontstaan wanneer de bijbelse opvattingen niet aanvaard worden of dat man en vrouw de bijbelse opvattingen niet kennen. De Bijbel heeft veel te zeggen over het omgaan met geld. Maar om deze adviezen op te diepen uit de schat van Gods Woord, wordt er inzet gevraagd om zich in de bijbelse waarheden te verdiepen.

Bijbelse richtlijnen voor het omgaan met financiën

We geven nu enkele bijbelse richtlijnen met betrekking tot geld weer die aanzetten tot bezinning op de waarden van financiën. Deze richtlijnen en werkkartaal 2 hebben wij, met toestemming, verkort² overgenomen uit 'Groeien in eenheid' (p.74-79) van Mack³ (1987). Het is van groot belang om hierbij te bedenken dat deze principes zonder waarde zijn, tenzij deze gericht en nauwkeurig worden toegepast.

---

² We hebben minder bijbelteksten weergegeven dan waarmee de schrijver deze principes onderbouwt

³ We hebben de geciteerde teksten gewijzigd in Statenvertaling

a. Het is God Die de mens het vermogen geeft geld te verdienen.

- Deuteronomium 8:18 *'Maar gij zult gedenken den HEERE, uw God, dat Hij het is, Die u kracht geeft om vermogen te verkrijgen; opdat Hij Zijn verbond bevestige, dat Hij aan uw vaderen gezwoeren heeft, gelijk het te dezen dage is.'*
- 1 Kronieken 29:12 *'Rijkdom en eer zijn voor Uw aangezicht, en Gij heerst over alles; en in Uw hand is kracht en macht; ook staat het in Uw hand alles groot te maken en sterk te maken.'*
- 1 Korinthe 4:7 *'En wat hebt gij, dat gij niet hebt ontvangen? En zo gij het ook ontvangen hebt, wat roemt gij, alsof gij het niet ontvangen had?'*

b. Alles wat wij hebben behoort God toe.

- Psalm 24:1 *'De aarde is des HEEREN, mitsgaders haar volheid, de wereld, en die daarin wonen.'*
- 1 Kronieken 29:11,14 *'Uw, o HEERE, is de grootheid, en de macht, en de heerlijkheid, en de overwinning, en de majesteit; want alles, wat in den hemel en op aarde is, is Uw: Uw, o HEERE, is het Koninkrijk, en Gij hebt U verhoogd tot een Hoofd boven alles. Want wie ben ik, en wat is mijn volk, dat wij de macht zouden verkregen hebben, om vrijwillig te geven als dit is? Want het is alles van U, en wij geven het U uit Uw hand.'*

c. Heel wat dingen zijn kostbaarder dan goud.

- Mattheüs 16:26 *'Want wat baat het een mens, zo hij de gehele wereld gewint, en lijdt schade zijner ziel? Of wat zal een mens geven, tot lossing van zijn ziel?'*
- Spreuken 16:8 *'Beter is een weinig met gerechtigheid, dan de veelheid der inkomsten zonder recht.'*
- Spreuken 16:16 *'Hoeveel beter is het wijsheid te bekomen, dan uitgegraven goud, en uitnemender, verstand te bekomen, dan zilver!'*
- Spreuken 22:1 *'De naam is uitgelezenere dan grote rijkdom, de goede gunst dan zilver en dan goud.'*
- Jeremia 9:23,24 *'Zo zegt de HEERE: Een wijze beroeme zich niet in zijn wijsheid, en de sterke beroeme zich niet in zijn sterkheid; een rijke beroeme zich niet in zijn rijkdom; Maar die zich beroemt, beroeme zich hierin, dat hij verstaat, en Mij kent, dat Ik de HEERE ben, doende weldadigheid, recht en gerechtigheid op de aarde; want in die dingen heb Ik lust, spreekt de HEERE.'*
- 1 Timotheüs 6:17 *'Beveel de rijken in deze tegenwoordige wereld, dat zij niet hoogmoedig zijn, noch hun hoop stellen op de ongestadigheid des rijkdoms, maar op de levende God, Die ons alle dingen rijkelijk verleent om te genieten.'*
- Mattheüs 6:19,20 *'Vergadert u geen schatten op de aarde, waar ze mot en roest verderft en waar dieven doorgraven en stelen; maar vergadert u schatten in de hemel, waar ze noch mot noch roest verderft, en waar dieven niet doorgraven noch stelen.'*
- 1 Timotheüs 6:6 *'Die rijk willen worden vallen in verzoeking en in de strik en in vele dwaze en schadelijke begeerlijkheden welke de mensen doen verzinken in verderf en ondergang.'*

d. Hebzucht, ontevredenheid en zorg ten aanzien van materiele dingen zijn zonde.

- Exodus 20:17 *'Gij zult niet begeren uws naasten huis; gij zult niet begeren uws naasten vrouw, noch zijn dienstknecht, noch zijn dienstmaagd, noch zijn os, noch zijn ezel, noch iets, dat uws naasten is.'*
- Kolossenzen 3:5 *'Dood dan uw leden, die op de aarde zijn, namelijk hoererij, onreinigheid, schandelijke beweging, kwade begeerlijkheid, en de gierigheid, welke is afgodendienst.'*
- Hebrëeën 13:5 *'Uw wandel zij zonder geldgierigheid; en zijt vergenoegd met het tegenwoordige; want Hij heeft gezegd: Ik zal u niet begeven en Ik zal u niet verlaten.'*
- Mattheüs 6:25 *'Zijt niet bezorgd voor uw leven, wat gij eten en wat gij drinken zult, noch voor uw lichaam waarmede gij u kleden zult.'*

e. God verwacht van ons dat wij de krachten en gaven die Hij ons geschonken heeft, ten volle zullen benutten door middel van hard en eerlijk werken

- Exodus 20:9 *'Zes dagen zult gij arbeiden en al uw werk doen.'*
- Spreuken 13:11 *'Goed, van ijdelheid gekomen, zal verminderd worden; maar die met de hand vergadert, zal het vermeerderen.'*
- Spreuken 6:6 *'Ga tot de mier, gij luiaard! zie haar wegen, en word wijs.'*
- Efeze 4:28 *'Die gestolen heeft, stele niet meer, maar arbeide liever, werkende dat goed is met de handen, opdat hij hebbe mede te delen dengene, die nood heeft.'*

f. God waarschuwt ons voor het gevaar van het snel rijk willen worden (en het overmatig tijd besteden aan een tweede baan)

- Spreuken 28:22 *'Die zich haast naar goed, is een man van een boos oog; maar hij weet niet, dat het gebrek hem overkomen zal.'*
- Spreuken 21:5 *'De gedachten des vlijtigen zijn alleen tot overschot; maar van een ieder, die haastig is, alleen tot gebrek.'*
- Spreuken 28:20 *'Een gans getrouw man zal veelvoudig zijn in zegeningen; maar die haastig is, om rijk te worden, zal niet onschuldig wezen.'*
- Spreuken 20:21 *'Als een erfenis in het eerste verhaast wordt, zo zal haar laatste niet gezegend worden.'*

g. Onze gaven geven aan de Heere en aan de behoeftige naaste is zowel een voorrecht als een verantwoordelijkheid

- 2 Korinthe 9:7 *'Een iegelijk doe, gelijk hij in zijn hart voorneemt; niet uit droefheid, of uit nooddwang; want God heeft een blijmoedige gever lief.'*
- Spreuken 19:17 *'Die zich des armen ontfermt, leent den HEERE, en Hij zal hem zijn weldaad vergelden.'*
- Lukas 6:38 *'Geeft, en u zal gegeven worden; een goede, neergedrukte, en geschudde en overlopende maat zal men in uw schoot geven;'*
- Efeze 4:28 *'Die gestolen heeft, stele niet meer, maar arbeide liever, werkende dat goed is met de handen, opdat hij hebbe mede te delen degene die nood heeft.'*
- Galaten 6:6 *'En die onderwezen wordt in het Woord, dele mede van alle goederen degene die hem onderwijst.'*

h. Wij moeten van te voren overleggen hoe wij geld zullen verdienen en hoe wij dat zullen uitgeven

- Spreuken 20:18 *'Elke gedachte wordt door raad bevestigd, daarom voer oorlog met wijze raadslagen.'*
- Spreuken 27:23,24 *'Zijt naarstig, om het aangezicht uwer schapen te kennen; zet uw hart op de kudde. Want de schat is niet tot in eeuwigheid; of zal de kroon van geslacht tot geslacht zijn?'*
- Lukas 14:28 *'Want wie van u, willende een toren bouwen, zit niet eerst neder, en overreket de kosten, of hij ook heeft, hetgeen tot volmaking nodig is?'*

i. Wij moeten leven naar onze inkomsten en geen schulden maken die nauwelijks te betalen zijn

- Spreuken 6:1-3 *'Mijn zoon! zo gij voor uw naaste borg geworden zijt, voor een vreemde uw hand toegeklapt hebt; Gij zijt verstrikt met de redenen uws monds; gij zijt gevangen met de redenen uws monds. Doe nu dit, mijn zoon! en red u, dewijl gij in de hand uws naasten gekomen zijt; ga, onderwerp uzelf, en sterk uw naaste.'* Op het eerste gezicht lijkt het wel, of deze passage ons voorhoudt anderen niet te helpen. Daar gaat het hier volstrekt niet om. Wij worden ervoor gewaarschuwd onszelf niet in een positie te brengen, waar wij meer moeten betalen dan wij kunnen opbrengen. De woorden 'verstrikt' en 'gevangen' alsook de aandrang in deze passage wijzen erop, dat de aangegane verplichting waarover hier gesproken wordt bijzonder groot is. Zo groot, dat een mens daardoor wel bankroet zou kunnen gaan of in elk geval zeer moeilijk de verplichtingen tegenover God, vrouw en gezin zou kunnen nakomen. Overeenkomstig deze verzen, moeten wij geen onverantwoordelijke financiële verplichtingen of schulden aangaan, die zeer moeilijk, zonet onmogelijk, te betalen zijn.
- Spreuken 22:7 *'De rijke heerst over de armen; en die ontleent, is des leners knecht.'*
- Romeinen 13:7,8 *'Zo geeft dan een iegelijk wat gij schuldig zijt, schatting dien gij de schatting, tol dien gij de tol, vrede dien gij de vrede, eer dien gij de eer schuldig zijt. Zijt niemand iets schuldig, dan elkaar lief te hebben,'* maak dus geen schulden die u niet kunt betalen en betaal datgene wat u moet betalen.

B.6 FINANCIËN

WERKKAART 1

a. Welke financiële regeling hebt u getroffen bij de huwelijkssluiting: bent u in gemeenschap van goederen getrouwd of op huwelijkse voorwaarden? Om welke reden heeft u daarvoor gekozen?

---

b. Vindt u dat eenheid in het huwelijk op gebied van de financiën van belang is? Waarom wel / niet?

---

c. Wat vindt u van de stelling dat geld één van de meest verdeling brengende kracht is binnen het huwelijk?

---

d. Wat denkt u dat de grootste blokkade is op weg naar eenwording in de financiën?

---

e. Welke belang heeft voor u de Bijbel bij het bepalen van uw visie op financiën?

---

f. Welke visie heeft u op het geven van giften? Vergelijk Handelingen 6:4; 1 Korinthe 9:7-11,13,14; 15:57-16:2; Galaten 6:6-10; 1 Timotheüs 5:17,18 en Lukas 10:1-7.

---

g. Bespreek met uw man/vrouw de volgende stellingen:

- Het is God Die de mens het vermogen geeft geld te verdienen
- Alles wat wij hebben behoort God toe
- Heel wat dingen zijn kostbaarder dan goud
- Hebzucht, ontevredenheid en zorg ten aanzien van materiele dingen zijn zonde
- God verwacht van ons dat wij de krachten en gaven die Hij ons geschonken heeft, ten volle zullen benutten door middel van hard en eerlijk werken
- God waarschuwt ons voor het gevaar van het snel rijk willen worden; en het overmatig tijd besteden aan een tweede baan
- Onze gaven geven aan de Heere en aan de behoeftige naaste is zowel een voorrecht als een verantwoordelijkheid
- Wij moeten van te voren overleggen hoe wij geld zullen verdienen en hoe wij dat zullen uitgeven
- Wij moeten leven naar onze inkomsten en geen schulden maken die nauwelijks te betalen zijn

Als u het eens bent met deze stellingen is het van groot belang om te bedenken dat deze principes zonder waarde zijn, tenzij deze gericht en nauwkeurig toegepast worden. Als u deze principes toe wil passen, bevelen wij u aan om werkkaart 2 te gebruiken.

B.6 FINANCIËN

WERKKAART 2

Mack (1987) schrijft dat een bijbelse visie op geld de basis is voor het gebouw dat financiële eenheid heet en dus van fundamenteel belang is. Zonder deze basis zal er nimmer een bouwwerk ontstaan. Maar een fundament, zegt hij, is nog geen gebouw. Het is slechts het begin. Komt er geen verdere uitbouw, dan is het fundament op zichzelf van weinig waarde. Hoe dit alles nu in praktijk brengen? Wij stellen het volgende voor uit 'Groeien in eenheid' van Mack (samengevat en aangepast):

Inkomen

Bepaal uw inkomen, zoals het in de realiteit is. vooraleer u kunt bepalen hoeveel u gaat uitgeven, moet u weten hoeveel u verdient; u kunt niet uitgeven wat u niet hebt.

Inkomsten

€.....

Uitgaven

Nu u dit gedaan hebt, kunt u uw uitgaven plannen.

1. Bovenaan de lijst moet een bedrag voor de verschillende bedieningen en projecten van uw gemeente staan. Wij zeggen niet 'een bedrag voor de Heere', omdat wij menen dat wij al ons geld voor Hem moeten gebruiken, dat wil zeggen besteden op een Hem aangename manier. In dat opzicht is al ons geld voor Hem. Rentmeesterschap is totaal, niet slechts gedeeltelijk.

Giften €.....

2. Leg een bedrag opzij om uw belastingen te betalen. Reken uit hoeveel belasting u het komende jaar zult moeten betalen. Deel dit getal door 12 en u weet uw maandlast. Lukas 3:7,8,13, Markus 12:17 en Romeinen 13:6,7 laten zien hoe belangrijk het is om uw belastingen meteen te betalen.

Belastingen €.....

3. Maak een gedetailleerd overzicht van wat uw gezin nodig heeft

(1 Timotheüs 5:8):

a. Huur of aflossing (+ rente)	a. €.....
b. Elektriciteit, verwarming, water, telefoon	b. €.....
c. Voeding	c. €.....
d. Auto: aflossing en onderhoud	d. €.....
e. Meubilair en bijhorende	e. €.....
f. Kleding en onderhoud daarvan	f. €.....
g. Verzekeringsgelden	g. €.....
h. Regelmatig terugkerende rekeningen	h. €.....
i. Arts, tandarts en medicijnen	i. €.....
j. Gastvrijheid: voeden en gastvrij ontvangen van anderen	j. €.....
k. Gezinsontspanning en vakanties	k. €.....
l. Sparen en investeringen	l. €.....
m. Goede christelijke lectuur	m. €.....
n. Ontwikkeling (<i>van uzelf en van de kinderen</i>)	n. €.....
o. Helpen van anderen (<i>bijstaan in de noden van arme broeders en zusters</i>)	o. €.....
p. Incidentele uitgaven	p. €.....
q. Cadeautjes	q. €.....
r. Zakgeld	r. €.....
s. Onverwachte dingen	s. €.....+

Totaal uitgaven €.....

4. Vergelijk uw inkomsten met uw uitgaven. Zijn uw uitgaven hoger dan de inkomsten, dan moet u gaan uitzoeken hoe deze twee in evenwicht te brengen zijn. We stellen twee methoden voor:
- a. De uitgaven verminderen. Loop de lijst van uitgaven na en vraag u steeds af:
    - Staat er iets op dat niet werkelijk nodig is?
    - Is er iets waar we wat minder van kunnen gebruiken?
    - Kunnen we een vervanging voor iets vinden of iets goedkopers?
    - Is er een andere manier om in de behoefte te voorzien?
    - Kunnen wij de aankoop uitstellen?
    - Is er iets wat we samen met iemand anders kunnen kopen en gebruiken?
    - Hebben wij iets wat verkocht kan worden en vervangen door een goedkopere of kleinere versie?
  - b. Uw inkomen vermeerderen door meer te gaan werken of loonsverhoging te vragen. Door uw gezinsleden in werkzaamheden te betrekken of onnodige bezittingen te verkopen. Door zelf iets te maken, naar een beter betaalde baan uit te zien of advies van anderen te vragen. Maak uw nood aan geld en het beheer ervan tot een zaak van gelovig gebed. Zorg dat uw keuze in overeenstemming is met de huwelijksprincipes van de andere deelgebieden. Zo mag uw keuze u niet belemmeren om voldoende tijd aan uw gezin te besteden en om de juiste prioriteiten vast te houden (B.5 werkkaart vraag g).

***Liefde doet alle dingen lichter wegen,
die het verstand welhaast te zwaar bevonden had.***

Hatif

EINDE HANDLEIDING VOOR ECHTPAREN

AANBEVELINGEN

1. Actieve implementatie van het eerste deel: de PZ'er als moreel beroepspersoon

Het eerste deel van deze handleiding is gericht op de PZ'er als moreel beroepspersoon. We doen een aanbeveling naar het management om dit deel actief te implementeren in GTO's en subteam bijeenkomsten. Dit betekent dat er tijd beschikbaar gesteld dient te worden om aandacht te besteden aan dit onderwerp. Het onderwerp van de christelijke identiteit moet levend en voortdurend in beweging blijven omdat het niet gaat over een statisch document wat aan een keurmerk moet voldoen, maar het gaat om iets wat dagelijks terugkomt op de werkvloer.

2. Experts een vervolg laten maken op deze handleiding: probleemgerichte huwelijksbegeleiding

Het deel voor de hulpverlening aan echtparen is een aanbod voor bezinning op waarden. Door dit aanbod zouden er specifieke huwelijksproblemen aan het licht kunnen komen waar het echtpaar hulpverlening voor nodig heeft. Er is dan een mogelijkheid om door te verwijzen, maar in veel gevallen zou de PZ'er deze begeleiding kunnen geven. Wat de PZ'er nodig heeft voor deze probleemgerichte begeleiding staat niet in deze handleiding. Daarom doen wij de aanbeveling om een tweede deel te creëren waarin dezelfde huwelijksgebieden probleemgericht behandeld worden met daaraan gerelateerde interventies voor de PZ'er.

3. De handleiding uitbreiden met delen die aanzetten tot ethische bezinning op andere gebieden

Wegens de uitgebreidheid van ons onderzoek hebben we ons binnen het relationele gebied moeten beperken tot het huwelijk. Dit betekent dat we geen aandacht hebben besteed aan de relatie tussen ouders en kinderen en aan gezinsvorming. Zelfs binnen het gebied van het huwelijk hebben we een keuze moeten maken tussen onderwerpen (zie hoofdstuk 1.5.2). Deze tijd van relativisme en moreel verval vraagt om ethische en morele bezinning op allerlei gebieden waar de PZ'er in de hulpverlening mee te maken heeft. Onderstaande gebieden zijn we tijdens ons onderzoek tegen gekomen. Hiervoor bevelen we aan om handleidingen te schrijven:

- ✎ *Gezagsverhoudingen*
- ✎ *Ouder-kind relatie*
- ✎ *Gezinsvorming*
- ✎ *Omgaan met seksuele verleidingen*
- ✎ *Schuld en schuldgevoelens*
- ✎ *Vergeving*
- ✎ *Occultisme*

Wij achten het van groot belang dat de PZ'ers door middel van handleidingen zich bezinnen op deze gebieden en dat het kader van waaruit hulpverlening geboden wordt op deze gebieden past bij de grondslag van de instelling.

AANBEVOLEN LITERATUUR

	Verbond	Geestelijk doel	Scheppings doel	Man-vrouw verschil	Geestelijke eenheid	Lichamelijke eenheid	Omgaan met /ouders familie	Echtscheiding	Huwelijksconflicten	Vergeving	Plichten van de man	Plichten van de vrouw	Communicatie	Financiën	Ethische beschouwing	Maatschappelijke cultuur	Leestip voor cliënten
Boer, ds. C. den <i>Man en vrouw in bijbels perspectief</i>	X	X	X	X	X						X	X					
Brillenburg Wurth, G. <i>Het christelijk leven in huwelijk en gezin</i>															X	X	
Bruggn, Dr. J. van <i>Het huwelijk gewogen</i>	X			X					X	X							
Chapman, Gary <i>De 5 talen van de liefde</i>									X		X	X	X				X
Crab, L <i>Bouwen aan een gelukkig huwelijk</i>						X	X										X
Dobson, Dr. James <i>Conflicten in het huwelijk</i>									X				X				
Dobson, Dr. James <i>Wat zij wil dat hij weet over haar</i>				X	X		X										X
Eikelboom, Drs. P e.a. <i>Samen het huwelijk in</i>							X	X									X
Engelsma, ds. D.J. <i>Samengevoegd</i>							X		X								
Groningen, H van <i>Samen praten</i>													X				X
Hoek van Kooten, A <i>Trouw en teder</i>						X											
Janssen, Al en Vriese, Jef de <i>Het Meesterwerk</i>	X																
Kooten, R van <i>Samen in gesprek</i>	X					X			X								X
Kooten, R. van <i>Het zevende gebod Gij zult niet echtbreken</i>								X	X								
Lemmens, D en Vriese, Jef de <i>Meer dan liefde, Gods plan voor je huwelijk</i>					X		X				X						X
Lemmens, D en Vriese, Jef de <i>Verdriet in het huwelijk</i>								X	X								
Mack, W. <i>Groeien in eenheid een werkboek voor de huwelijksrelatie</i>		X	X		X	X					X	X	X	X			X
Mack, W. <i>Deel 1 persoonlijke en relatieproblemen Huiswerkopdrachten pastorale counseling</i>						X							X	X			
Mack, W. <i>Deel 2 gezins- en huwelijksproblemen Huiswerkopdrachten pastorale counseling</i>											X	X	X	X			

	Verbond	Geestelijk doel	Scheppings doel	Man-vrouw verschil	Geestelijke eenheid	Lichamelijke eenheid	Omgaan met /ouders familie	Echtscheiding	Huwelijksconflicten	Vergeving	Plichten van de man	Plichten van de vrouw	Communicatie	Financiën	Ethische beschouwing	Maatschappelijke cultuur	Leestip voor cliënten
Mason, M <i>Het misterie van het huwelijk</i>	X			X			X										X
Ouden, Drs. P den <i>Liefde en trouw bij de Puriteinen</i>	X	X	X	X	X						X	X	X				
Ruitenburg, Drs. P van <i>Elkaar begrijpen (weekboek)</i>	X	X	X	X						X	X	X					
Seldenrijk, R. <i>Man en vrouw - ethische overwegingen in de traditie</i>			X	X							X	X	X			X	
Trobisch, Ingrid <i>De vrouw met zelfvertrouwen</i>				X								X					X
Trobisch, Walter A. <i>De man, een onbegrepen wezen</i>					X						X						
Vlastuin, Drs. W van <i>Het huwelijksformulier</i>	X	X	X								X	X					
Wheat, E <i>Liefde voor twee</i>						X											X

LITERATUURLIJST

Literatuur

- Barret, Walter & Vriese, Jef de (1996). *Helpen met de Bijbel*. inleiding in pastorale counseling. Hoornaar: Gideon
- Boer, Th. A. (1992). *Zorgen met visie*. Kampen: Kok
- Bruggen, J. van (1974). *Emancipatie en Bijbel*. Amsterdam: Ton Bolland
- Bruggen, J. van (1979). *Het huwelijk gewogen*. Amsterdam: Ton Bolland
- Chapman, Gary (2002). *De andere kant van de Liefde*. Vaassen: Medema
- Crabb, Lary (1996). *Bouwen aan een gelukkig huwelijk*. Hoenderloo: Novapres
- Douma, dr. J. (1982). *Echtscheiding*. Amsterdam: Ton Bolland
- Eikelboom, drs. P, Elshout, ds. A, Kooten, drs. R. van en Vogelaar, T. (1996). *Samen het huwelijk in*. Leiden: J.J. Groen en Zoon
- Engelsma, ds. D.J. (2005). *Samengevoegd*. bijbelse richtlijnen voor huwelijk en seksualiteit. Kampen: de Groot-Goudriaan
- Groningen, H. van (1998). *Samen praten*. over communicatie in het huwelijk. Heerenveen: Groen
- Janssen, Al & Vriese, Jef de (2002). *Het meesterwerk*. een verfrissende kijk op het huwelijk. Heverlee: Centrum voor Pastorale Counseling
- Kooten, R. van (2006). *Samen in gesprek*. voorbereiding op het huwelijk. Heereveen: Groen
- Kristensen, Brede (2007). *Welzijn in patronen*. een sociologische kijk op veranderingsprocessen in het welzijnswerk. Amsterdam: SWP
- Lemmens, Dirk & Vriese, Jef de (2003). *Meer dan liefde*. Gods plan voor je huwelijk. Heverlee: Centrum voor Pastorale Counseling
- Lemmens, Dirk & Vriese, Jef de (2007). *Verdriet in het huwelijk*. pastorale adviezen bij scheiden en hertrouwen. Heverlee: Centrum voor Pastorale Counseling
- Mack, Wayne (1987). *Groeien in eenheid*. een werkboek voor de huwelijksrelatie. Heverlee: Centrum voor Pastorale Counseling
- Ouden, drs. P. den (2007). *Liefde en trouw bij de puriteinen*. Houten: den Hertog
- Pfeiffer, Samuël (1994). *Psychische stoornissen en bijbelse zielzorg*. Leiden: J.J. Groen en Zoon.
- Sarot, Marcel (1997). *Het goede leven*. idealen van een goed leven in confrontatie met de tragiek van het bestaan. Zoetermeer: Boekencentrum
- Seldenrijk, dr. R. (1999). *Man en vrouw in de traditie der eeuwen*. ethische overwegingen bij aspecten van levensstijl. Heerenveen: Groen
- Snellen, Ad (2007). *Basismodel voor methodisch hulpverleners in het maatschappelijk werk*. een eclectische integratieve aanpak. Bussum: Coutinho
- Vriese, Jef de (2007). *Helpen met de Bijbel*. inleiding in pastorale counseling. Hoornaar: Gideon
- Vries, Jef de & Bouwkamp, Roel (1992). *Psychosociale hulpverlening in eht maatschappelijk werk*. serie methodisch werken. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum

De aangehaalde bijbelteksten zijn geciteerd uit de Statenvertaling.

Artikelen

- Hegger, A. (2007, 22 september). *Als God ter sprake komt in de behandeling, voel ik spanning*. Nederlands Dagblad, p. 17.

Documenten

- Identiteitsnota Agathos-Thuiszorg, conceptversie 2.1, januari 2008
- Intervisiemethode

Internetsite

- Bijbelteksten: www.biblija.net
- Dekker, Wim (29-3-2008): mms://www.reformatorischemoep.nl/ro_uitzending_gemist/GEM/08/studiedag_gezin_gezien.wmv
- Hoek – van Kooten, Alie (26 maart 2003): http://www.eo.nl/thema/huwelijk/sexualiteit/page/Tekst_seminar_Alie_Hoek_van_Kooten_deel_1/articles/article.esp?article=4401294

